



Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
Bilaga 1. Objektsrelaterad information	2
Information	2
Anläggningar i Rolfsån	2
Ålgårda kraftstation.....	2
Anläggningar i Ekån	4
Ekåfallet.....	6
Anläggningar i Sundstorpsån	8
Nåkälla kvarn	11
Gökalids kraftverk	13
Gökalids damm.....	14
St Öresjöns reglerdamm.....	15
Anläggningar i Storån	17
Bosgården kraftverk.....	18
Apelnäs Kraftverk.....	20
Anläggningar i Gärån	22
Strömma kvarn	23
Anläggningar i Gisslebäcken	26
Härryda Hällingsjö 2, Hulltorpet.....	27
Härryda Hällingsjö 1, Hällingsjö kvarn	29
Anläggningar i grenen Sörån	31
Hultafors kraftverk.....	31
Hultafors damm	33
Viareds reglerdamm	34
Anläggningar i grenen Nolån	36
Forsa kraftverk	36
Hulta kraftverk	38
Sandhults kraftstation.....	40
Anläggningar i Gisselån	43
Gisslefors kraftstation	44
Bua damm	45
Sångåsens kraftverksdamm	46
Sångåsens reglerdamm	48
Gesebol damm.....	49
Gesebol spärrdamm.....	50

Bilaga 1. Objektsrelaterad information

Information

Nedan går det att läsa en mer detaljerad bakgrundsinformation gällande fiskfauna och dess vandringsmöjligheter samt kulturmiljöbeskrivning vid varje enskild anläggning som omfattas av NAP-projektet. Det framgår även vilken typ av utredningar och undersökningar som saknas och som kan behövas utföras inför kommande tillståndsprocess. I nästa steg i samverkansprocessen, analysfasen, kommer eventuella behov av ytterligare utredningar och undersökningar utredas närmare. Målarter som anges nedan i anslutning till respektive delvattendrag inom Rolfsåsystemet är de som bedöms dra mest nytta av miljöanpassade villkor för de verksamheter som finns i vattnet i relation till tillgängliga områden uppströms anläggning och möjlighet till fri eller åtminstone friare upp- och nedvandring. Utöver utpekade målarter så drar i princip alla fiskarter nytta av en förbättrad möjlighet att röra sig inom ett vattensystem, inte bara för möjligheter till lek och ett förbättrat genetiskt utbyte, utan även för födosöksvandring och därmed tillväxt.

Anläggningar i Rolfsån

Ålgårda kraftstation

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Vid Ålgårda kraftstation som är den nedersta anläggningen i Rolfsåns vattensystem finns idag anlagt en kammartrappa, ett naturligt omlöp samt en äldre ålyngelledare i anslutning till kammartrappan. Fiskvägarna anlades där mellan år 2013 – 2014. Vidare är anläggningen försedd med låglutande fingaller med flyktvägar och fiskavledare från gallret till det närliggande omlöpet. Enligt villkor ska utskovsluckan till omlöpet stå helt öppen från den 1 april till den 30 november. Nedströms Ålgårda ligger sjön Stensjö som håller bl a gädda, abborre, mört, sik och siklöja¹. Nedströms Stensjö förekommer goda tätheter av laxungar, lägre tätheter av öringungar och viss ålförekomst i elprovfisken. Vid Hjälms nedströms Stensjö förekommer flodpärlmussla. Uppströms Ålgårda kraftverk ligger närmast Sundssjön, till vilken bl a Sundstorsån rinner i vilken det förekommer öring och sedan 2017 även lägre täthet av laxungar som ett resultat av att omlöpet och fiskvägen vid Ålgårda kraftverk har tillkommit². Direkt uppströms Sundsjön tar sjön Lygnern vid. Vid Ålgårda genomförs fiskräkning med installerad elektronisk fiskräknare som visar på en ökande mängd uppvandrande havsöring, men att det fortfarande är mindre mängd lax som stiger uppströms för lek, vilket också återspeglas i viss förekomst av laxungar i Sundstorsån, men ännu mycket få laxungar i Storån uppströms Lygnern. Vid Ålgårda har också genomförts utvandringsstudier på blankål som visat på att de blankålar som väl kommer fram till Ålgårda kraftstation också passerar nedströms och fortsätter ut i havet.

¹ SLU Aqua – Nationellt register över sjöprovfisken, NORS. Databas

² SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas.



Fig. 1. Bild t.v. omlöpet vid Ålgårda kraftstation, bild t.h. översiktsbild. Foto Länsstyrelsen

Kulturmiljöbeskrivning

Arkeologiska undersökningar i området har visat på att här har funnits boplatser redan under stenåldern. Läget vid Ålgårda innebar goda möjligheter till kommunikationer på vattnet. När man blev medveten om möjligheten att utvinna kraft från forsarna anlades kvarnar. I äldre jordeböcker framgår att Ålgården tidigt ska legat under Tjolöholm. År 1729 ska här ha funnits tre manhus, två skattlagda kvarnar, en skattlagd sågkvarn och skattlagt rikligt ålfiske.

Vid Laga skifte år 1858³ fanns på platsen för den nuvarande kraftstationen en sågkvarn med tre byggnader. På motsatta sidan sjöstranden fanns en mjölkvarn. Kring sekelskiftet 1900 fanns här ett mejeri som drevs av ett vattenhjul. År 1917 försågs Ålgårda med el med hjälp av sågverkets dieselmotor. Fram till första världskriget hade knappt ett tiotal vattenkraftverk för eldistribution för det allmänna anlagts i Halland. Kriget innebar att det blev försörjningsbrist på bränsle på stenkol, fotogen och oljor. Nu kom åarnas och bäckarnas flöden att användas för att framställa el med hjälp av generatorer. När kriget var slut kunde en utredning visa att drygt 100 anläggningar för produktion av el anlagts under krigsåren. De större så kallade kristidsverken överlevde bland annat detta som uppfördes år 1918. Det har ett ursprungligt maskineri och har två horisontella aggregat.

Kraftstationen är fortfarande i bruk. Maskinhuset är uppfört i tegel kring 1920 och till verket hör även en damm med till- och utloppskanaler i betong. Dammen och tillkanaler har stenskoning i olika utformning.

Materialet är i huvudsak hämtat från en informationsskylt som tagits fram av Kungsbacka kommun och Nordhallands hembygdsförening.

Kulturhistorisk värdering:

Mycket högt kulturhistoriskt värde

Denna typ av småskaliga kraftverksmiljöer med en medveten arkitektur är på väg att försvinna och har ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Tillgängligt underlag bedöms fullgott för nulägesbeskrivning.

Kulturmiljö: Om omfattande förändringar planeras behöver fördjupande inventeringar/underlag tas fram då man här har belägg för olika tidsskikt i anslutning till anläggningen.

³ Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 13-FJÄ-170

Anläggningar i Ekån

Fiskfauna och vandringsmöjligheter Ekån

Målart	Lek- och/eller uppväxtareal (ha)
Öring	0,28
Ål	45 (sjöyta)



Figur 2. Kartor över Ekån som mynnar på Lygnerns sydvästra strand med Ekåfallet markerat. Kartan visar inventering med klassificering av uppväxtområden för öring.



Figur 3. Kartor över Ekån som mynnar på Lygnerns sydvästra strand med Ekåfallet markerat. Kartan visar i vilken grad vattendragssträckor har rensats eller ej. Ytterligare vattendragssträckor finns uppströms sjöarna, men de är ej inventerade.

Åluppväxtområden finns i sjöarna uppströms anläggningen med sjöareal om ca 45 ha. Sammanlagt finns ca 6 km vattendragslängd i Ekån. Ekån håller ca 1 km (0,28 ha) som vid inventering har klassificerats som tämligen bra till mycket bra

uppväxtbiotoper för öring. Lekområden för öring förekommer bitvis längs hela Ekåns sträckning⁴.

Kulturmiljöbeskrivning Ekån

Saknas

Ekåfallet

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Det finns enligt provfisken öring, ål, gädda och abborre nedströms dammen. Enligt verksamhetsutövaren förekommer även dessa i dammen uppströms anläggningen. Tonvikten i elfiskefångsterna ligger på öring med normalbra tätheter och ål förekommer regelbundet i elfiskefångsterna i lägre tätheter⁵. Det finns en gammal enkla bassängtrappa anlagd vid vänstra delen av dammen. Den bedöms ha en något bristfällig funktion utifrån konstruktionen, men verksamhetsutövaren har vid många tillfällen lyckats notera passage av öring. Öring bedöms till viss del kunna vandra i den vid rätt vattenflöde, men sannolikt inte i den omfattning att den kan betecknas som en väl fungerande fiskväg. Där finns ingen ålyngelledare, men ål bedöms delvis kunna passera dammen vid rätt vattenförhållanden. Hindret bedöms i grunden som partiellt naturligt, men att det har varit passerbart för starksimmande fisk som öring, samt att ål har haft bättre möjlighet att ta sig upp före förekomst av dammen. Tillgänglig vattendragsträcka nedströms dammen uppgår till ca 800 m.



Figur 4. Bild t.v bassängtrappan vid Ekåfallets damm. Bild t.h översiktspild. Foto Länsstyrelsen

Kulturmiljöbeskrivning

I en artikel, ”Alaska i Halland”, i Göteborgs handels- och sjöfartstidning år 1934 berättas om kraftstationen vid Ekåfallet. Den så kallade nybyggaren använde kraften från ån och malde och pressade enris för korvrökerier i Göteborg, Vancouver och Seattle.

Enligt en vattendom från 1954 anlades vattenkraftverket 1934. I beskrivningen av Ekån framgår att ån på en sträcka av 700 meter hade en fallhöjd på 30 meter. Den översta delen av fallet användes av vattenkraftverket. Anläggningen beskrevs;

⁴ Länsstyrelsen Västra Götaland (2016) Biotopkartering av 14 vattendrag 2015 i Rolfsåns avrinningsområde. Rapportnr: 2016:18, ISSN: 1403-168X.

⁵ SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas

- Dammbyggnaden i betong bestod av kröndammar, intag och utskov, öppning för ålfiske
- Tubledning
- kraftstation

Redan året efter ansökte och fick fastighetsägaren tillstånd till att uppföra en ny kraftstation på åns vänstra sida, ta upp en kort avloppskanal och dra fram en tub till kraftstationen. Ålyngelledare och fiskväg för öringen skulle inrättas och nödvändig nivå för vattenmängd skulle säkras. Åtgärderna förefaller inte ha genomförts. Ytterligare en ansökan om tillstånd till förändringar i Ekån inkom till vattendomstolen men ansökan avskrevs.

Idag finns en damm med spång i trä som vilar på natursten, förstärkt med betong. Från dammen, längs åns västra sida, finns en fisktrappa gjuten i betong. Ett turbinrör leder in i turbinhuset. Här ska finnas en 2 kW generator. Det ska troligen även finnas kvar någon del av en Francis- eller Kaplan-turbin.

Utloppet, nedströms turbinhuset, är skonat med natursten. Nedanför utloppet finns ytterligare ett dämme, en dammvall i betong, vars del i åfåran tagits bort. Något nedströms denna finns rester av en betongkonstruktion, som kan ha utgjort någon form av dämme och som fortfarande måste ha en viss dämmande funktion vid högvatten. Miljön nedströms kraftverket är svårtolkad då det finns lämningar av betong- och stenkonstruktioner i direktanslutning till vattnet. Ytterligare en bit nedströms finns stensamlingar på bägge sidor om ån som kan vara rester av en byggd konstruktion. Söder om dammen finns en sågbyggnad.

Kulturhistorisk värdering:

Kulturhistoriskt värde

Den sammantagna miljön med bostadshus, dammanläggning och trädgård har ett kulturhistoriskt värde. De fysiska spåren förefaller vara från samma tid, men miljön är inte närmare utredd.

Behov av ytterligare utredningar

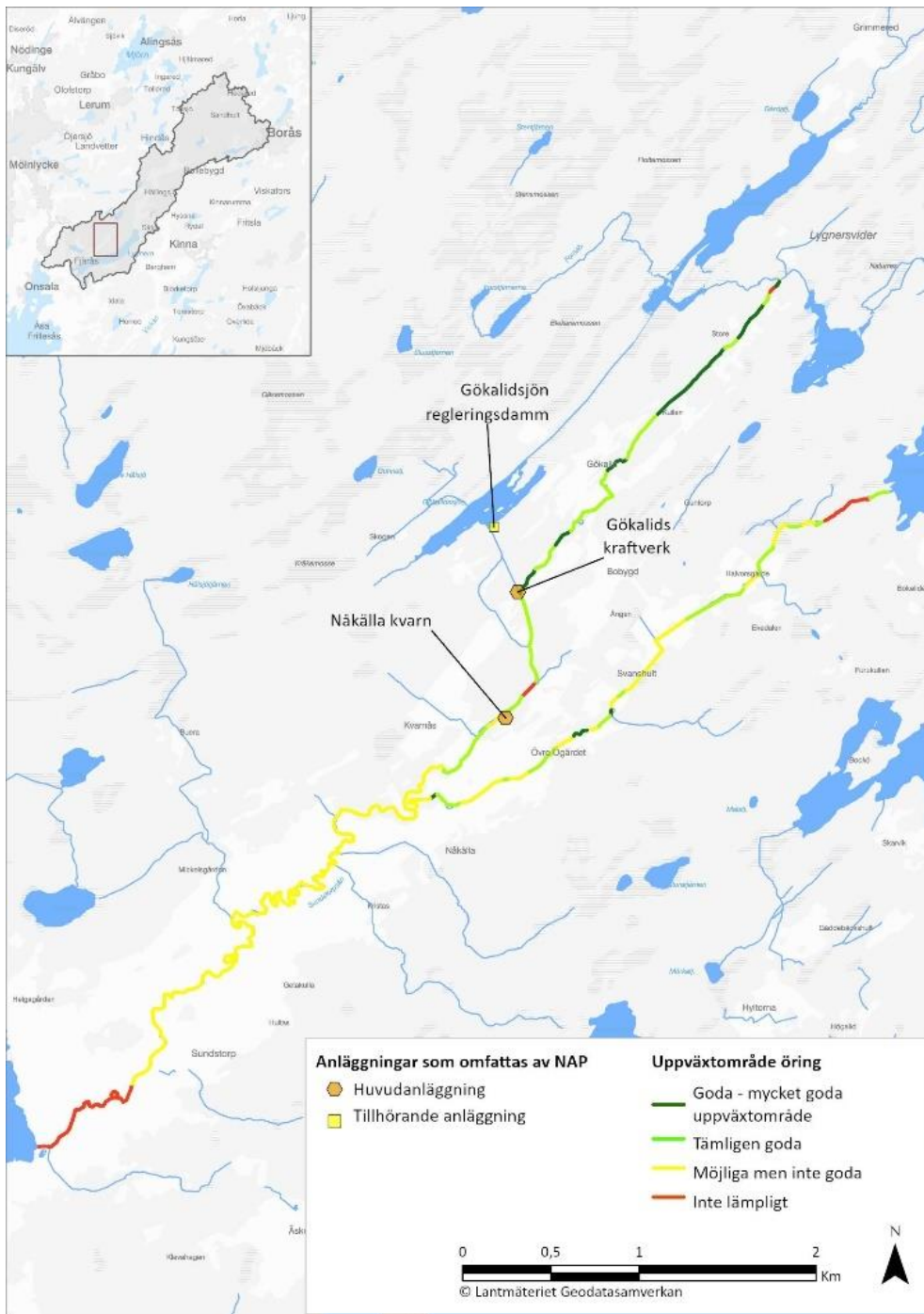
Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken uppströms dammen saknas.

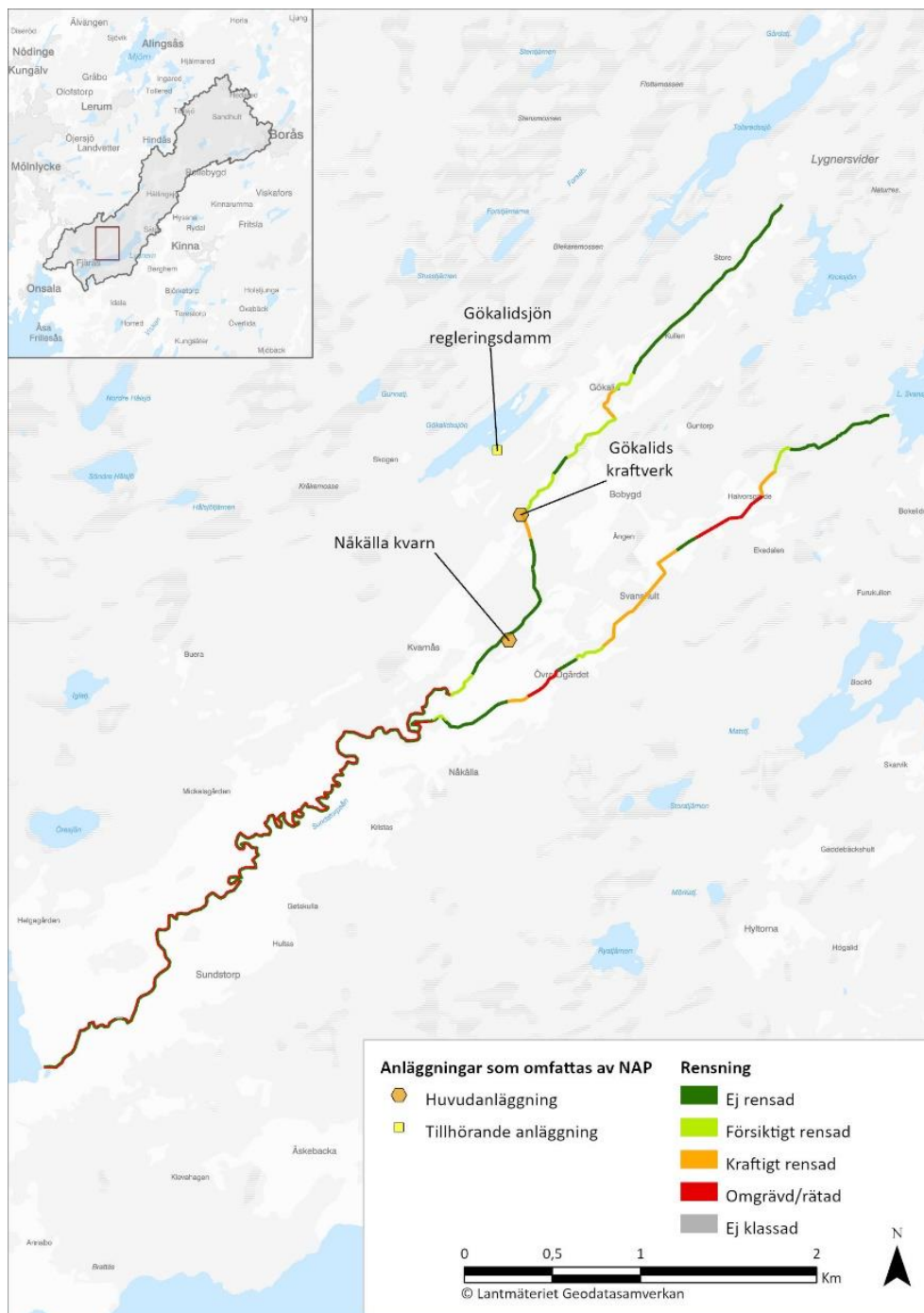
Kulturmiljö: En komplex miljö där en fördjupning av kunskapsunderlaget med en bedömning av miljöns olika delar och kulturhistoriska värde behöver kompletteras inför den kommande prövningen. Komplexiteten består av att det nedströms dammen finns flera betongkonstruktioner på rad som skapar frågor om hur området använts.

Anläggningar i Sundstorpsån

Fiskfauna och vandringsmöjligheter i Sundstorpsån

Målart	Lek- och/eller uppväxtareal (ha)
Lax	Se öring
Öring	1,3
Ål	370 (sjöyta)





Figur 5. Karta över Sundstorsån som mynnar i Sundsjön strax uppströms Ålgårda kraftstation. Den övre kartan visar inventerade sträckor i relation till kvalitet som uppväxtområde för öring och var vandringshinder finns. Den nedre kartan visar inventering av rensning i ån.

Sundstorsån rinner från Öresjöarna, Tolaredssjön, Kroksjön, Gökälidssjön med flera sjöar norr om Lygnersvider och mynnar i Sundsjön strax uppströms Ålgårda. Ån håller ca 3,8 km (1,3 ha) tämligen bra till mycket bra uppväxtbiotoper för öring. Lekområden för öring finns bitvis längs hela Sundstorsåns övre sträckning från

några hundra meter nedströms Nåkälla kvarn upp till St Öresjön. Lekområdena varierar från tämligen god kvalitet till mycket god kvalitet⁶.

Kulturmiljöbeskrivning Sundstorpsån

På en kvarnplats vid Grimmered finns lämningarna efter den tullmjölkvarn och vadmalstamp som förr nyttjade kraften från ån för sin verksamhet. Enligt uppgift användes anläggningen till 1920. Nedströms Gökälidssjön är Gökälids kraftverk beläget. På länsgränsen mot Halland finns vadstället Svanhulta vad. Här finns även ett gränsmärke i form av ett kluvet flyttblock, båda omnämnda 1555 som ”Suallholtha wadtt” respektive ”Storre Stheen”. Stenen markerar dåtida gränsen mellan Sverige och Danmark. Längre nedströms, i Hallands län, ligger lämningar efter Nåkälla kvarn⁷.

Nåkälla kvarn

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Nedströms dammen vid Nåkälla kvarn förekommer öring i normala till lägre tätheter och ål i lägre tätheter undantaget enstaka topp med mycket hög täthet. Dessutom förekommer elritsa, abborre, gädda och mört. Sedan elprovfisket 2013 och framåt förekommer även lax i ökande tätheter på lokalen till att på senare år uppvisa goda till mycket goda tätheter i provfiskena, upp till 120 st ind/100 m²⁶⁸. Någon kilometer nedströms dammen förekommer även låg täthet av lax i fångsten för 2017 års elprovfiske⁸. Uppströms dammen är det ca 1 km vattendragssträcka till nästa definitiva hinder i form av en klack i kulverten under Gökälids kraftverk, dessförinnan finns ett partiellt hinder ca 200 m uppströms kvarndammen. Uppströms hindret vid Gökälid är det dock hela ytterligare ca 8 km vattendragsträckor, inklusive förekommande förgreningar, innan nästa damm som är reglerdammen vid St Öresjön. Nåkälla kvarn är ett definitivt artificiellt hinder och bedöms som mycket svårt partiellt hinder, nästintill definitivt hinder även för ålyngel. Större sjöarealer om ca 370 ha finns tillgängliga uppströms hindret. Uppskattningsvis 90 % av uppväxtområdena för öring i Sundstorpsån ligger uppströms Nåkälla kvarn enligt inventering som genomfördes i ån år 2015⁹.

⁶ Länsstyrelsen Västra Götaland (2016) Biotopkartering av 14 vattendrag 2015 i Rolfsåns avrinningsområde. Rapportnr: 2016:18, ISSN: 1403-168X.

⁷ [Länsstyrelsen, områdesbeskrivning åtgärdsområde Rolfsån](#)

⁸ SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas

⁹ Länsstyrelsen Västra Götaland (2016) Biotopkartering av 14 vattendrag 2015 i Rolfsåns avrinningsområde. Rapportnr: 2016:18, ISSN: 1403-168X.



Figur 6. Bild t.v. dammen med utskov vid Nåkälla kvarn. Bild t.h. översiktsbild. Foto Länsstyrelsen.

Kulturmiljöbeskrivning

Invid Sundstorpsån finns denna kvarnlämning, registrerad som en övrig kulturhistorisk lämning i Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (KMR), L1997:2182. Den beskrivs enligt följande; *Kvarnruin samt fördämning och andra konstruktioner. I ett block i kvarnmuren är inristat årtalet 1884. Kvarnen lär då ha brunnit ner efter ett åsknedslag.*

Kvarnen uppfördes ursprungligen med ett sex meter högt kvarnhjul år 1884. Den ska enligt uppgifter ha använts om mjölkvarn. I början av 1930-talet ska hjulet ha ersatts med en vattenturbin. På 1940-talet lagligförklarades dammen och kvarnen. Man ska då även ha sökt tillstånd för att bygga ett kraftverk. Uppströms fastigheten lär det ha funnits ett sågverk. Kvarnen var i bruk fram till 1967 då den ödelades av en brand. Ruinen restaurerades delvis år 2015¹⁰.

Idag kvarstår kvarnens underbyggnad av sten, damm med dammutlopp och ett antal fundament för en intagningskanal. Uppströms finns rester av ett dammfäste för en högre dämning. Enligt uppgift ska påbyggnaden där ha varit i trä som innebar att dammen blev någon eller några meter högre.

Kulturhistorisk värdering

Högt kulturhistoriskt värde

Kvarnmiljön har ett högt kulturhistoriskt värde som i sitt sammanhang berättar om en minst hundraårig kunskap om hur vattnet togs tillvara för bland annat hanteringen av spannmål. Platsen är avläsbar och har även ett miljöskapande värde.

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Elprovfisken i vattendraget uppströms hindret saknas.

Kulturmiljöbeskrivning: En fördjupning av kunskapsunderlaget med en bedömning av miljöns kulturhistoriska värde behöver kompletteras inför den kommande prövningen.

¹⁰ Spade, B. 2004: Industriminnesinventering Hallands län

Gökalids kraftverk

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Gökalids kraftverk utgör idag ett hinder för fiskvandring, då det finns en vertikal klack på över 1 m höjd där Tolaredsbäcken ansluter till utloppskanalen i den gjutna kulverten under kraftverksområdet. Ålyngel bedöms delvis kunna passera hindret. Sträckan av Tolaredsbäcken strax uppströms Gökalids kraftverk ser mycket lämplig ut för öring, men provfisken saknas så förekomsten idag är okänd.



Figur 7. Bild t.v. Vertikal klack inne i kulverten för Tolaredsbäcken under Gökalids kraftverk, där den ansluter till utloppskanalen från kraftverket. Bild t.h. Gökalids kraftverk.

Kulturmiljöbeskrivning

Gökalids kraftverk stod färdig 1946 enligt inskriptionen på en stenplatta ovanför porten. Andra uppgifter uppger dock att anläggningen som uppfördes för bussbolagsägaren, disponent Yngve Lindgren i Gottskär, togs i bruk redan 1943. Planerandet hade påbörjats redan 1938 då turbinen beställdes och troligen beror den långa planerings- och byggtiden på de komplicerade vattensystemen som behövde skapas för kraftverket. Kraftverket har sedan dess bytt ägare flera gånger. Gökalids kraftverk med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer-Rolfsåns avrinningsområde¹¹.

Kulturhistorisk värdering

Mycket högt kulturhistoriskt värde.

Kraftverket har en genomtänkt och tidstypisk estetik trots sin enkla och funktionella utformning. Kraftverket tillsammans med tub och dammsystem representerar den stora kraftbristen efter andra världskriget som tvingade fram stora insatser för att få kraft. Hela Gökalidssjön skapades för detta ändamål, vilket framgår tydligt för den som rör sig i området. I kraftbristens och efterkrigstidens Sverige uppfördes dock huvudsakligen större kraftverksbyggen av större aktörer. Mindre kraftverk som likt detta kopplar ihop flera sjöar och på helt privat initiativ, var dock vanligare under 1900-talets första decennier och denna anläggning hör därför till en av de senare i landet i sitt slag. Det kulturhistoriska värdet utgörs av det välbevarade

¹¹ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

kraftverket med ursprungligt kraftverksaggregat och anläggningen som helhet med dammsystem, tub, kraftverk och möjlig maskinistbostad. Att anläggningen väl speglar sin tid men samtidigt sticker ut som sent för sin typ förstärker värdet. Det gör även topografin och den tydliga läsbarheten i landskapet, även om tillgängligheten inte är den bästa.

Behov av ytterligare utredningar

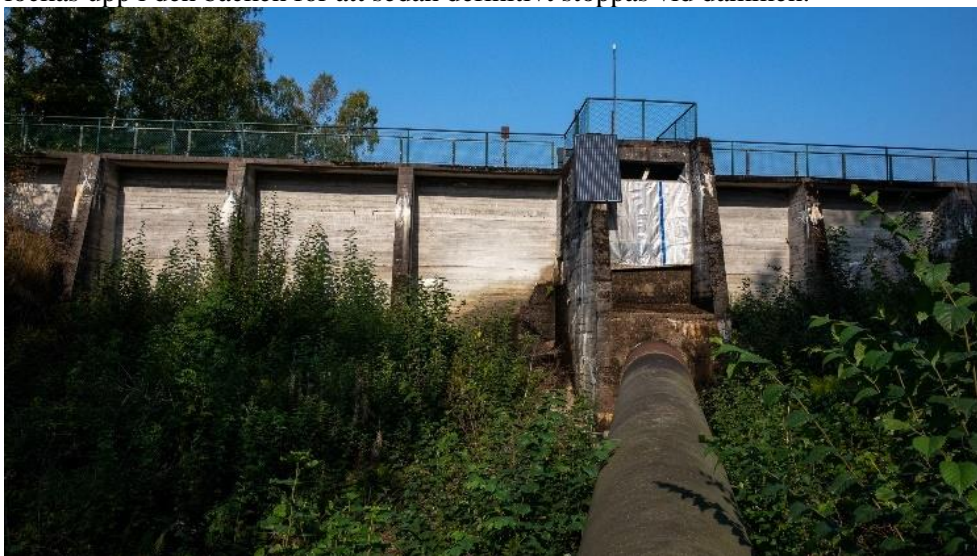
Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken upp- och nedströms anläggningen saknas.

Kulturmiljöbeskrivning: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämnningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen, som numera inte är synliga, kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Gökalids damm

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Dammen med utlopp i en tub om ca 390 m ner till Gökalids kraftverk utgör ett definitivt artificiellt vandringshinder. Det finns idag en mindre bäck som endast försörjs med rent läckage från dammen. Bäckan ansluter sedan till Sundstorpsån ca 300 m nedströms Gökalids kraftverk. Vid vissa vattenförhållanden kan t ex ålyngel lockas upp i den bäcken för att sedan definitivt stoppas vid dammen.



Figur 8. Foto på dammen vid Gökalidssjön nedströms ifrån med tuben som går ner till Gökalids kraftverk.

Kulturmiljöbeskrivning

Dammkropparna är troligen ursprungliga från 1943–1946 även om senare renoveringar kan ha genomförts.

Kulturhistorisk värdering

Mycket högt kulturhistoriskt värde
Se motivering för Gökalids kraftverk

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken upp- och nedströms anläggningen saknas.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

St Öresjöns reglerdamm

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Reglerdammen vid St Öresjöns utlopp är den översta anläggningen i Sundstorpsån och är ett definitivt artificiellt vandringshinder och det bedöms som ett mycket svårt hinder även för ålyngel. I Stora och Lilla Öresjön förekommer abborre och gädda i nätprovfisken¹². I Grimmedsåån som rinner ner till Tolaredssjön nedströms dammen vid St Öresjön saknas det uppgifter vad det där finns för fiskförekomst, men biotoperna ser fördelaktiga ut för öring, med stråkande partier. Dock ser den i delar väl rensad ut och en bit nedströms reglerdammen finns lämningar av historisk kvarnverksamhet. Reglerdammen ser ut att ha en hög regleringsamplitud utefter tecken på berghällar uppströms dammen. Vid besök på platsen i slutet av september 2020 låg vattennivån i sjön ca 25 cm under en dubb i berget uppströms dammen, märkt VD 1953.



Figur 9. Foto t.v. Regleringsdammen vid St Öresjön, nedströms. Foto t.h. regleringsdammen vid St Öresjöns utlopp, sjösidan.

Kulturmiljöbeskrivning

Regleringsdammen uppfördes troligen huvudsakligen som en reglerdamm för att styra vattnet ned mot den samtidigt anlagda Gökalidssjön och Gökalids kraftverk. Den ska i så fall ha tillkommit 1943–1946, vilket kan stämma med att de pensionärer som idag bor på platsen säger att den funnits där så länge de levtt. Innan dammen kom till fanns här en äldre reglerdamm, markerad på laga skifteskartan år

¹² SLU Aqua – Nationellt register över sjöprovfisken, NORS. Databas

1856¹³. Den ledde vatten till ett sågverk och en kvarn en liten bit nedströms. Sågverks- och kvarnruin¹⁴ finns idag kvar men nästan inget vatten släpps i åfåran.

Kulturhistorisk värdering

Mycket högt kulturhistoriskt värde
Se motivering för Gökalids kraftverk

Behov av ytterligare utredningar

Fisk och vandringsmöjligheter: Provfisken nedströms saknas.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

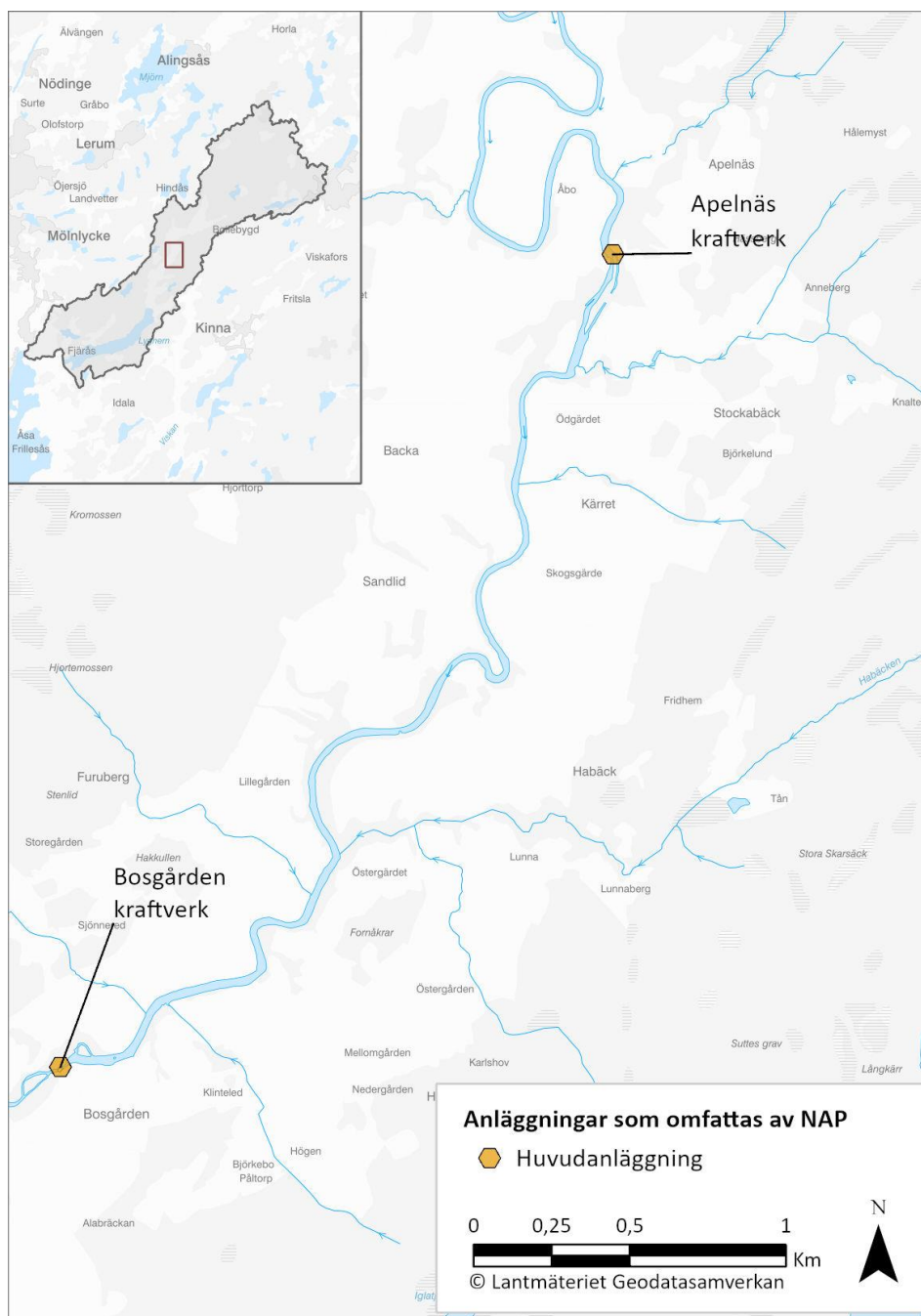
¹³ Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 15-SÄT-66

¹⁴ Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister L1964:5091

Anläggningar i Storån

Fiskauna och vandringsmöjligheter i Storån

Mållart	Lek- och/eller uppväxtareal (ha)
Lax	Areal ej inventerad
Öring	Areal ej inventerad
Ål	Ån i sig och sjöar uppströms
Havsnejonöga	Areal ej inventerad
Flodpärlmussla	10 km sträcka



Figur 10. Karta över Storån med anläggningarna Bosgården och Apelnäs.

Kulturmiljöbeskrivning Storån

Nolån och Sörån

Storåns dalgång mellan Rävlanda och Bosgården utgör riksintresse, nationellt särskilt värdefullt vatten och kommunalt bevarandeområde för kulturmiljövården. I dalgången har både kulturlandskap och bebyggelse ett mycket stort kulturhistoriskt värde och har bibehållit sitt äldre bebyggelsemönster, vägnät och hägnadssystem. Utmed Storån ligger Apelnäs kvarn och Apelnäs kraftverk. Strax utanför kulturmiljöområdena är Bosgårdens kraftverk beläget. Under 1600-talet fanns här två kvarnar och i slutet av 1800-talet nyttjade tre kvarnar och en såg, vattnets kraft vid samma plats. Lite längre nedströms finns också lämningar efter äldre kvarnar och sågar. Flera fynd av stenåldersföremål har gjorts i anslutning till ån. Väster om Bosgården finns en plats med tradition, en liten naturlig ås vid ån kallas Skeppskullen och ska enligt tradition vara en gravhög. Den ska ha skapats genom att ett skepp vänts upp och ner och jord skottats över. Ytterligare nedströms, där Gisslebäcken rinner in i Storån, finns Kärra bro, en stenvalvsbro i två spann som förbinder en äldre vägsträckning över ån. Fyndplatser för flinta och stenåldersboplatser finns på ett antal platser längs hela ån¹⁵.

Bosgården kraftverk

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Vid Bosgårdens kraftverk finns sedan år 2010 ett omlöp, där det nu har vuxit upp skyddande vegetation runt om så att även omlöpet i sig utgör en lämplig biotop för lax- och öringungar. Enligt nuvarande villkor släpps en volym motsvarande 0,6 m³/s, eller hela tillrinningen om denna är mindre, genom fiskvägen under hela året. Under perioden 1 april till den 31 oktober, släpps all befintlig tillrinning genom fiskvägen under sammanlagt 90 timmar. I anslutning till intagsgallret vid stationen finns en fiskavledare som via rostfri ränna leder ner till en större gjuten fiskfälla med utloppsgaller. Dock är intagsgallrets spaltvidd 20 mm vilket innebär att såväl smolt som blankål delvis kan passera igenom gallret i stället för att ledas av via fiskavledaren. I botten av dammen, höger om intagsgallret finns även ett s.k. ålrör för avledning av utvandrande blankål, vilket leds in i samma anordning som smoltavledaren ovan.

Nedströms Bosgården finns det lägre tätheter av lax- och öringungar, samt ål. Även gädda, elritsa, nejonögon och signalkräfta förekommer i elprovfisken i Storån nedströms Bosgården¹⁶. Flodpärlmussla förekommer såväl upp- som nedströms anläggningen¹⁷.

¹⁵ [Länsstyrelsen, områdesbeskrivning åtgärdsområde Rolfsån](#)

¹⁶ SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas

¹⁷ Länsstyrelsen Västra Götaland – Internt GIS-skikt över registrerade förekomster av flodpärlmussla.



Figur 11. Bild t.v. Bosgårdens kraftverk. Bild t.v. Rensrännan överst och avledningsrännan från gallret ner till fiskfälla

Kulturmiljöbeskrivning

Under 1600-talet fanns två kvarnar vid Bosgården och på 1728 års geometriska karta syns en kvarn och en såg¹⁸. I slutet av 1800-talet använde tre kvarnar och en såg, vattnets kraft vid samma plats. Bosgårdens kraftverk byggdes av Hultafors Kraft AB 1960. Huvudprojektörer och arkitekter var Stellan Jacobson ingenjörbyrå AB och Bertil Kollén. År 1975-1976 köptes bolaget Hultafors Kraft AB in av Viskans Kraft AB som redan 1974 hade köpts in av Statens Vattenfallsverk (numera Vattenfall AB). Idag bedrivs verksamheten i bolaget Vattenfall Vattenkraft AB. Någon gång efter 2014 har generator, turbinens löphjul och ledskovlar bytts ut och i samband med detta togs ett hål upp i taket, idag igensatt med ljusgenomsläppligt takmaterial. Sedan år 2009 finns en fiskväg – ett omlöp – vid Bosgårdens kraftverk. Dessutom återskapades forsen nedströms och en smolträna och ett ålrör installerades bredvid intagets fingaller.

Bosgårdens kraftverk med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”¹⁹.

Kulturhistorisk värdering:

Kulturhistoriskt värde

Kraftstationsbyggnaden är delvis välbevarad med ett mycket tidstypiskt modernistiskt uttryck. Samtidigt har ett okänsligt byte av port och håltagning i taket skett, vilket minskat de kulturhistoriska värden som ännu fanns vid 2014 års inventering. Invändigt är en viktig och kulturhistoriskt intressant detalj den bevarade väggmålningen över Hultafors Krafts distributionsområde. Målningen är dock idag delvis i dåligt skick. Bosgården är ett av flera kraftverk som uppfördes av Hultafors Kraft AB och har därigenom en historisk koppling till ett stort distributionsområde som skulle täcka behovet för den växande industrin i området. Dammen, intagskanalen och det inomhus byggda intaget är alla viktiga delar för platsens läsbarhet vad gäller vattnets kraft men inte lika läsbara här som vid systerstationen Apelnäs. Det faktum att vattenkraften kontinuerligt har utnyttjats på platsen sedan 1600-talet bidrar också till anläggningens kulturhistoriska kvaliteter, men inga spår av detta syns på platsen idag.

¹⁸ Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 14-BJK-157

¹⁹ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Komplettering med nya elfisken på lokalen Nedströms kraftverkshöljan som ligger i naturfåran nedströms dammen, samt ytterligare inom naturfåran innan sammflödet med utloppskanal. Där finns endast ett fiske gjort och det var 2015 och visade på en lägre täthet av årsungar av lax respektive öring.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Apelnäs Kraftverk

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Vid Apelnäs kraftverk finns en kammartrappa anlagd sedan år 2010. I trappan finns hål anlagda i stegen i syfte att underlätta för ålvandring. Enligt nuvarande villkor släpps en volym motsvarande 0,6 m³/s, eller tillrinningen om denna är mindre, genom fiskvägen under sammanlagt fyra månader under perioden 1 april till den 31 oktober, samt att det under samma period ska släppas all tillgänglig tillrinning genom fiskvägen under sammanlagt 90 timmar. I anslutning till nuvarande fiskväg finns resterna av en tidigare s.k. denilränna (en form av motströmsränna) som ska ha varit mindre väl fungerande då den var i bruk. Ett riktigt grovt galler sitter vid inloppet till intagskanalen till kraftverket och strax innan kraftverket sitter idag ett nytt 40 mm galler. Detta galler utgör enligt Länsstyrelsens bedömning ej en miljöanpassad lösning för nedströmspassage för någon fisk. I ett yttrande från 2007 från Länsstyrelsen till Kammarkollegiet inför att den nya fiskvägen skulle anläggas framfördes att öring och blankål bedömdes gå nedströms via fiskvägen och ej gå in i intagskanalen för att fortsätta genom galler och turbin. Med tanke på att det ej förekommer någon avledare till fiskvägen, samt att fiskvägen endast har en mindre försänkning i vänstra delen av skibordet i anslutning till det förutom grovgaller öppna intaget till intagskanalen så ifrågasätter Länsstyrelsen trots allt fiskens val av utvandringssväg under olika flödesförhållanden, dvs det procentuella valet mellan fiskvägen respektive intagskanalen beroende på flöde i till naturfåran i förhållande till flöde av driftsvatten. Vid tidigare elfisken (2003) har det förekommit ål, elritsa och öring på en lokal direkt nedan dammen²⁰. Flodpärlmussla förekommer nedströms anläggningen. Enligt inventering från den punkt där utloppskanalen ansluter till naturfåran²¹, se karta fig. 10 s. 30.

²⁰ SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas

²¹ Länsstyrelsen Västra Götaland – Internt GIS-skikt över registrerade förekomster av flodpärlmussla.



Fig 12. Bild t.h. Kammartrappan vid Apelnäs, Bild t.v. Apelnäs kraftverk

Kulturmiljöbeskrivning

Kraftverket är uppfört 1945 vid ån Storån, cirka 2,5 kilometer söder om Rävlanda i Härryda kommun. Storåns dalgång utgör ett av de delområden som finns utpekade i Härrydas kulturmiljöplan – framtagen som ett underlag till Härryda kommuns översiktsplan 2012. Utöver detta ligger kraftverket Apelnäs inom ett riksintresseområde för kulturmiljövård och ett nationellt särskilt värdefullt vatten för kultur. I anslutning till Apelnäs kraftverk, på motsatta sidan av ån, finns fortfarande Apelnäs kvarn bevarad men i behov av underhåll.

På en geometrisk karta år 1702²² finns Apelnäs kvarn markerad och på motsatt sida ytterligare en kvarn och en såg. Något längre nedströms är på samma karta, ett kvarnfall till Hall och ytterligare längre nedströms finns både kvarn och såg men då öde. Flera lämningar i form av grunder och rännor finns utmed hela sträckan.

Apelnäs kraftverk med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”²³

Kulturhistorisk värdering

Högt kulturhistoriskt värde

Kraftstationsbyggnaden har i sin exteriör, med undantag för den ovarsamt utbytta stålporten, bibehållit sin ursprungliga och tidstypiska karaktär. Helhetsmiljön är tydligt avläsbar och skapar en koppling till det historiska sammanhanget. Kraftverkets vattenvägar med intagskanalen, den ursprungliga åfåran intill, de äldre stenfundamenten samt den gamla nedlagda kvarnen är viktiga med tydligt läsbara detaljer i upplevelsen av den kulturhistoriska helhetsmiljön. Det faktum att vattenkraften längs Storån kontinuerligt har utnyttjats på platsen ända sedan 1600-talet och att Apelnäs kraftverk ligger inom riksintresset Storåns dalgång bidrar också till att stärka kraftverkets kulturhistoriska kontext.

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Behövs ytterligare elfiskelokaler i naturfåran nedströms dammen och fiskvägen

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

²² Lantmäteristyrelsens arkiv, akt O12-51:1

²³ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

Anläggningar i Gärån

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Måltart	Lek- och/eller uppväxtareal (ha)
Öring	Areal ej inventerad
Ål	Ca 200 (sjöyta)



Figur 13. Karta över Gärån med kvarnen vid Strömma

Kulturmiljöbeskrivning Gärån

Strax nedströms Härnsjön finns ett ålfiske, en ålkista, en damm och tre kvarnar markerade på en karta från 1702. Lämningar efter kvarnarna finns fortfarande kvar. Längre västerut längs ån finns det kommunala bevarandeområdet Strömma gård, en välbevarad agrar miljö. Vid de strömmar och fall som finns vid Strömma och Strömma gård fanns redan tidigt på 1600-talet en kvarnbyggnad. Ytterligare någon kvarn fanns på 1600-talet utmed vattendraget, liksom i slutet av 1800-talet. Vid samma tid nyttjade också en såg i närheten av Strömma kraften från Gärån. På en karta från 1788 finns fyra kvarnar nedströms Strömma. Strax innan sammanflödet med Storån är några registrerade boplatser²⁴.

Strömma kvarn

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Vid Strömma kvarn finns ett helt nyanlagt omlöp (sommar 2020). Gallret framför intagskanalen är sedan tidigare och har en spaltvidd på 20 mm. Nedströms Strömma kvarn i Gärån har det varit goda tätheter med öring och förekomst av ål, abborre, gädda, elritsa, bäcknejonöga i tidigare elprovfisken. Dock är det nu länge sedan det gjordes elfisken där sist. Uppströms Strömma kvarn finns elfisken från senare år, senast fiskat 2018, och där visar fiskena på låga tätheter av öring samt förekomst av gädda, abborre, mört och ål²⁵.



Figur 14. Bild t.v. Strömma kvarn. Bild t.h. Omlöpet vid Strömma

Kulturmiljöbeskrivning

Kvarnbyggnaden är uppförd i naturstensmurverk med dekorativt vita fogar och sadeltak med taktegel. Viktiga karaktärsdrag förutom naturstensfasaden är dekorativa detaljer som tandsnittsfrisen under takfoten med omsvängda kornischer på gavlarna, runda fönsteröppningar med luftning på övre bottens gavlar och bågformade småspröjsade vitmålade fönster parvis placerade och med tegelinfattning påmålad på puts. De vita portarna har liknande utformning som fönstren, bågformade med tegelinfattning påmålad på puts. Dammen renoverades 2020. Vattenrännan rekonstruerades 1994 med en äldre ränna som förlaga. Även den del av rännan som förr innehöll en turbin som drev en såg på gården har rekonstruerats.

²⁴ [Länsstyrelsen Västra Götaland, områdesbeskrivning åtgärdsområde Rolfsån](#)

²⁵ SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas

Rekonstruktionen gjordes i ek istället för furu för bättre hållbarhet. Rännan övergår till ståltub strax innan den går in i kvarnbyggnaden till turbinen.

Interiörbeskrivning

Invändigt finns idag en Francisturbin typ C inköpt 1929 som utnyttjar 4,9 m fallhöjd. Den driver idag inget kvarnverk utan en generator installerad 1994. Kvarnverket finns enligt uppgift till stora delar bevarat invändigt.

Strömma kvarn med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”²⁶.

Historik

En kvarn har funnits på platsen åtminstone sedan 1600-talet och på 1856 års karta finns både en kvarn och en såg markerade²⁷. Nuvarande kvarn är uppförd omkring 1865 och det var den dåvarande ägaren handlanden H. Carling som lät uppföra flera av stenbyggnaderna på Strömma; ladugården, kvarnen och mejeriet. Det var också han som utökade dammen och grävde kanalen genom gården. Godsägare C.M. Andersson lät redan 1915 installera en generator i kvarnen för att tillverka el. Denna elektricitet användes till att förse gården med elektrisk belysning. Drivkraften till kvarnen var fram till 1928 ett vattenhjul, ett så kallat överfallshjul som fick vattnet genom kvarnrännan in i gavelväggen. Förutom kvarnstenarna drog hjulet på senare tid även tröskverket via en vajer och på en axel ut genom väggen var en slipsten placerad. Kvarnen byggdes om 1929 och då fanns här två par stenar, ett valsverk med sikt och rensmaskiner. Drivkraften var då en vattenturbin. På 1920-talet iordningställdes mejeriets norra del till smedja och något senare byggdes södra delen om till tvättstuga. Malningen vid kvarnen har varit mycket omfattande tex på 1950-talet lär det ha funnits upp till 300 kunder. Kvarnen var en så kallad tullkvarn det vill säga betalning togs genom att man ”tullade” en viss bestämd del av den säd som maldes.

1940 var kvarnutrustningen densamma och man fick då fortfarande elektrisk belysning från eget kraftverk med två generatorer och kraften kompletterades med en råoljemotor. 1966 upphörde all kvarndrift. 1994 införskaffades en asynkronmotor för att fungera som generator och den ursprungliga turbinen renoverades. Denna asynkronmotor har sedan dess levererat el. Kvarnrännan och tuben har byggts om flera gånger, senast 1970 och 1994. 1994 rekonstruerades den efter en tidigare ränna och även en del av rännan som tidigare innehöll en turbin som drev en såg på gården har rekonstruerats. För att hålla längre rekonstruerades rännan i ek istället för furu. Dammen renoverades 2020.

Den för äldre stenkvarnar ofta karakteristiska tillbyggnaden av trä på taket, som vanligtvis fungerade som siktbotten när kraften även räckte till att driva en sikt, är idag riven. Den såg ut som en liten mindre rödmålad stuga av trä med vita knutar mitt på sadeltaket och fanns så sent som 1991 enligt fotografier. Den uppfördes troligen i samband med turbinens tillkomst 1929 då kraften bör ha ökat.

Kulturhistorisk värdering

Mycket högt kulturhistoriskt värde

²⁶ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

²⁷ Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 15-SÄT-132

Den välbevarade kvarnanläggningen med kvarnverk, kvarnbyggnad, vattenränna, tub och damm har ett mycket högt kulturhistoriskt värde framförallt för dess välbevarade exteriör och tydliga läsbarhet med kopplingen till vattnet, gården och odlingslandskapet. Detta trots att den så typiska sikt-tillbyggnaden på taket nu är rivet. Att kvarnverk finns kvar samt att den ursprungliga turbinen från 1929 fortfarande finns kvar med vattendrift är viktiga delar av detta värde. Kvarnens kulturhistoriska värde förstärks av den omgivande gårdsmiljön på Strömman gård, en välbevarad anläggning med bland annat huvudbyggnad, ladugård och smedja, där den agrara inriktningen varit dominerande under sekler. Förstärkande är också gårdens goda tillgänglighet.

Behov av ytterligare utredningar

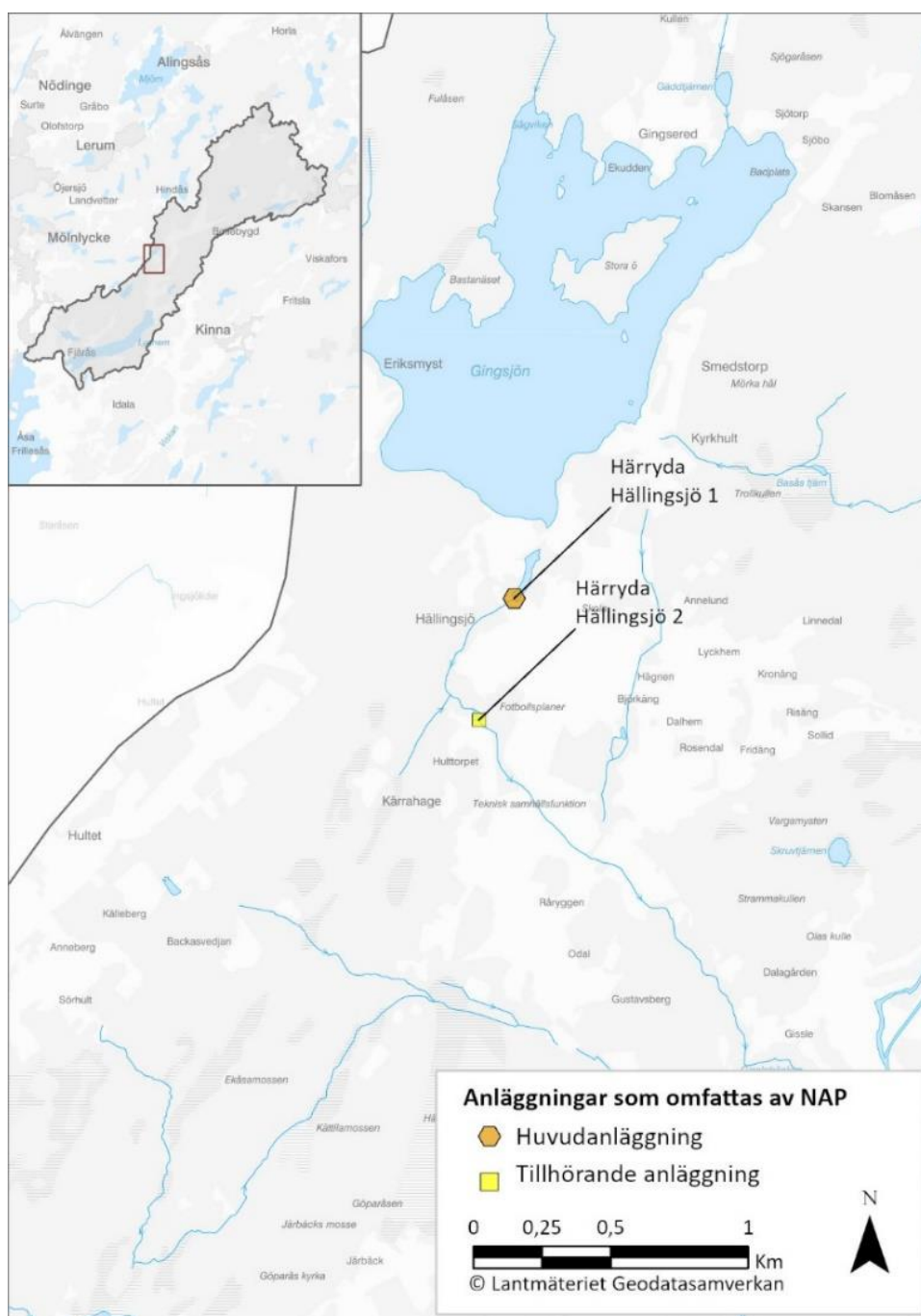
Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Genomför nytt elfiske nedströms anläggningen där det inte fiskats sedan år 1993. Gärna en uppdatering på lokalen uppströms som fiskades år 2018.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Anläggningar i Gisslebäcken

Fiskauna och vandringsmöjligheter

Mållart	Lek- och/eller uppväxtareal (ha)
Öring	Areal ej inventerad
Ål	Ca 100 (sjöyta)
Flodpärlmussla	1 km sträcka nedre del



Figur 15. Karta över Gisslebäcken med de två objekten som hindrar fiskvandring.

Kulturmiljöbeskrivning Gisslebäcken

Vid Hällingsjö och säteriet Hällingsberg finns en industrimiljö där vattnet och vattnets kraft varit av betydelse för verksamheten. Miljön ingår i det kommunala bevarandeområdet *Hällingsjö*; ett samhälle vid äldre vägsträckning, gästgiverimiljö, säterimiljö och industrimiljö. År 1880 uppfördes en vattendriven såg med dämme strax söder om säteriet. Sågen är idag helt förfallen. Samtidigt byggdes en vattendriven kvarn vid dammen i Hällingsjö. Kvarnen var i drift ända in på 1970-talet. Intill återfinns också en mjölnarstuga. Den gamla handelsvägen mellan Göteborg och Jönköping och dess sträckning gick delvis utmed Gingsjöns strand vilket föranledde att ett gästgiveri med skjutshåll vid 1700-talets slut förlades till södra stranden. En av gästgiveriets krögare startade ett mindre garveri vid dammens västra sida. På 1850-talet anlades på den östra stranden en garverirörelse, vilken var i drift några år in på 1900-talet. Kvar finns imponerande grunder efter den stora träbyggnad som hyste garveriet. I Hällingsjö finns tidiga vittnesbörd om den industrialisering som även landsbygden hade en viktig del i under 1800-talets senare del och orten spelade även en viktig roll för virkeshandeln. En fördämning för ett sågverk finns också vid Hulltorpet. På samma plats finns en registrerad fyndplats för en skafthålsyx. Vid Gingsjöns strand återfinns en boplats²⁸.

Härryda Hällingsjö 2, Hulltorpet

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Anläggningsresterna vid enheten Hällingsjö 2, Hulltorpet utgör idag ett besvärligt hinder i form av gjuten damm med utskov som ligger med klack. Bedöms som ett artificiellt definitivt hinder, dvs att ingen fisk passerar där. Elfisken nedströms aktuell damm i Gisslebäcken visar på goda till mycket höga tätheter av öring, samt förekomst av ål, elritsa och bäcknejonöga²⁹. Ca 1 km nedströms dammen förekommer också flodpärlmussla ner till sammanflödet med Storån³⁰.



Figur 16. Bild t.v. Dammrester. Bild t.v. Rest av gammal kammartrappa höger om damm

Kulturmiljöbeskrivning

Här finns en cirka 20 meter lång dammvall och en sågverksruin invid bäcken. Stendammen har i något skede byggts på med en betongklack. Den saknar dämmande funktion och någon form av laxtrappa verkar ha skapats vid sidan av. Sågverksruinen utgörs av kallmurade stenpartier med inslag av betong. Anläggningen är helt övergiven och bedömd som en övrig kulturhistorisk lämning.

²⁸ [Länsstyrelsen Västra Götaland, områdesbeskrivning åtgärdsområde Rolfsån](#)

²⁹ SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas

³⁰ Länsstyrelsen Västra Götaland – Internt GIS-skikt över registrerade förekomster av flodpärlmussla

Dammen och grunderna inventerades översiktligt i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”³¹.

Historik

En sågmarkering finns här på häradseconomiska kartan 1890-97³², men har inte påträffats på någon äldre karta. Dammen och sågruinen bedöms därmed inte vara en fornlämning utan en övrig kulturhistorisk lämning.

Kulturhistorisk värdering

Kulturhistoriskt värde

Området har ett kulturhistoriskt värde eftersom lämningarna visar på betydelsen som vattnets kraft haft i äldre tider. Skogsbruket var intensivt i dessa trakter och sågverken var många. Området är kraftigt igenväxt med träd och sly, men skulle med en röjning kunna synliggöras för många, eftersom det är beläget strax intill landsvägen.

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfiske uppströms innan nästa hinder saknas.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

³¹ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

³² Rikets allmänna kartverks arkiv, Hellingsjö J112-25-2

Härryda Hällingsjö 1, Hällingsjö kvarn.

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Den gamla kvarndammen i Hällingsjö utgör ett definitivt artificiellt hinder för fisk. På sträckan mellan kvarndammen och Gingsjön har det i äldre elfiske förekommit goda tätheter med öring³³.



Figur 17. Tidigare utloppskanalen från Hällingsjö kvarn som syns ovan

Kulturmiljöbeskrivning

Anläggningen består av en mindre damm med en enkel spetlucka och tre meters fallhöjd som tidigare har lett vatten till en kvarn. Kvarnen sysselsatte då en person. Den drevs av en turbin och en motor och hade elektrisk belysning. Dammen, kvarnen och såväl hjulgrav som tryckkammare till turbinen finns kvar idag liksom det välbevarade kvarnverket som troligen inte körts på ett halvt sekel.

Exteriörbeskrivning

Den stora trebottnade kvarnbyggnaden har en stengrund och är uppförd som en brädklädd och omålad stolpkonstruktion med sadeltak täckt med äldre rostig korrugerad plåt. Enklare fönsterbågar är vid inventeringen uttagna för renovering. Hjulgrav och senare tillkommet turbinskåp till turbinen finns ännu kvar.

Dammvallen är endast någon meter bred och någon meter hög. Det är i grunden en stendamm, som delvis raserats och delvis reparerats. I något skede har betong gjutits på och ytterligare renovering pågår nu 2020. Äldre spetlucka/bottenlucka ännu i funktion.

Interiörbeskrivning

1939 bestod det då nya kvarnverket av två par stenar, en dubbel valsstol, spets, finkross, havrekross och utsädesrens. Kvarnen sysselsatte en person. Den drevs av en turbin och en motor och hade elektrisk belysning. Kvarnverket är idag mer eller mindre intakt, men har troligen inte körts på ett halvt sekel. Såväl hjulgrav som tryckkammare till turbinen finns idag kvar men troligen inte turbinen.

³³ SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas

Hällingsjö kvarn med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”³⁴.

Historik

Kvarnen, uppförd senast år 1883, kan möjligen vara byggd på en äldre kvarnplats. Den drevs med vattenhjul och ägdes av godsägare Mellander. Den fick ny ägare 1931 i Carl Oskar Jansson och blev påbyggd senast 1939 med en siktbotten och fick turbindrift och nytt kvarnverk. Kvarnen var troligen i drift en bit in på 1970-talet. Uppgifter finns att det till Hällingsjö gård år 1811 fanns både kvarn och såg. Den äldsta kartan som påträffats där både såg och kvarn finns markerade är generalstabskartan från år 1871³⁵. Här är sågen belägen norr om kvarnen. På häradsekonomiska kartan från 1890-97³⁶ syns en markering för kvarnen och möjligen även sågen på samma plats samt en liten damm.

Kulturhistorisk värdering

Kulturhistoriskt värde

Kvarnbyggnaden som gömmer sig bland träden är idag mycket otillgänglig och miljön är inte läsbar. Anläggningen har ändå ett kulturhistoriskt värde, och om miljön rensas upp och kopplingen till vattnet blir tydligare finns här en välbevarad och mer eller mindre intakt kvarn där vattenvägar och turbin kan vara det enda som saknas.

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfiske nedströms till närmsta hinder saknas. Upprepat elfiske vid lokal uppströms.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

³⁴ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

³⁵ Rikets allmänna kartverks arkiv, akt Kungsbacka J243-25-1

³⁶ Rikets allmänna kartverks arkiv, akt Hällingsjö J112-25-2

Anläggningar i grenen Sörån

Fiska fauna och vandringsmöjligheter

Målart	Lek- och/eller uppväxtareal (ha)
Lax	Se öring
Öring	3,3 + 5,4 ha
Ål	ca 400 (sjöyta)
Flodpärlmussla	10 km sträcka

I Sörån finns ca 3,3 ha tämligen goda till goda lek- och uppväxtareal och ca 5,4 ha goda uppväxthabitat för öring³⁷. Ån är bl a omgrävd på sträckor ovan Hultafors damm. Söråns delavrinningsområde omfattar ca 109 km². Efter åtgärderna för fiskvandring nedströms är Sörån sedan år 2014 nåbar för såväl lax som havsöring. Leklax har flyttats upp till Sörån 2019 och 2020. Elfisken 2020 har bekräftat lyckad laxlek i Sörån 2019³⁸.

Kulturmiljöbeskrivning Sörån

Vid Söråns utlopp från Viaredssjön ligger Hultafors, som är ett kommunalt bevarandeområde. De topografiska förutsättningarna för bebyggelseutvecklingen i det lilla samhället Hultafors utgörs av en smal öst-västligt orienterad dalgång. Ovan de branta sluttningarna dominerar höglänt barrskogsterräng. Både söder och norr om samhället finns också äldre jordbruksbebyggelse och odlingsmark. Dalgångens östra utgångspunkt är den långsmala Viaredssjön vid vars västra ände Sörån utgår. 10 Förutom Sörån rymmer dalgången ett kommunikationsstråk med järnväg och landsväg. Vid Sörån, där det idag ligger en tumstocksfabrik, låg förr ett järnbruk. Söråns vattenkraft var av betydelse för fabriken etablering i Hultafors och verksamheten startade 1907. I närheten av industri- och verksamhetsbyggnaderna finns före detta disponentvillor samt före detta arbetar- och förmansbostäder. Vid Grönkullens fors låg förr ett vattenkraftverk som försåg närliggande textilfabrik med elektricitet. Idag finns endast delar av dammbyggnaden kvar. I äldre tid låg flera kvarnar och sågar utmed Sörån, bland annat vid Kvarnbäcken och Kvarnsjön. Flera lämningar därav finns idag utmed ån. Ett antal dämmen finns också registrerade. Vid Forsa, Mjöhult fanns det också ett tegelbruk i slutet av 1800-talet. Några stenvalvsbroar återfinns utmed vattendraget, bland annat vid Horsvad, vars namn antyder att det tidigare funnits ett vad på platsen. På en av Viaredssjöns stränder är en boplats belägen³⁹.

Hultafors kraftverk

Fiska fauna och vandringsmöjligheter

Hultafors kraftverk utgör i sig inget som helst hinder för fiskvandring, då naturfåran rinner fritt norr om kraftverket och kraftverket försörjs med vatten från en lång intagskanal högt ovan verket från vilken det går en brant sluttande tub ner till verket. Vid intaget till tuben slutet på kanalen sitter det ett intagsgaller i sämre skick med 20 mm spaltvidd. Intagskanalen kommer hela vägen från där vatten avleds vid

³⁷ Länsstyrelsen Västra Götalands län (2013) Biotopkartering inom Västra Götalands län 2011-2012 – Viskans och Rolfsåns avrinningsområde. Rapport 2013:06.

³⁸ Sportfiskarna (2020) Lyckad laxflytt i Rolfsåns vattensystem. Nyhet på sportfiskarna.se, 2020-09-04.

³⁹ [Länsstyrelsen Västra Götaland, områdesbeskrivning åtgärdsområde Rolfsån](#)

Hultafors damm nästan 900 m uppströms, där det saknas fingaller. Närmaste elfiskestation är ca 600 m nedströms och har inte fiskats sedan 1992.



Figur 18. Bild t.v. Hultafors kraftverk. Bild t.v. Intagsgallret uppe i intagskanalen direkt innan tub.

Kulturmiljöbeskrivning

Exteriörbeskrivning

En kanal uthuggen i berget, cirka 3 meter bred och 1,5 meter djup, går 900 meter västerut från Hultafors damm fram till tubintaget till Hultafors kraftverk. Tubintaget består av en stor planlucka av trä samt ett rensgaller med mekanisk rensning. Tuben störtar därifrån brant nedåt till kraftverket. Ovanpå trätuben går en trappa uppför berget till kanalen och tubintaget.

Kraftverksbyggnaden är liten och kvadratisk med lågt tälttak med betongtegel. Fasaderna är täckta med trapetskorrugerad röd plåt med vita plåtfoder. På byggnaden finns ett mindre tvåluftsfönster med vita fönsterbågar och en modern stor tvådelad plåtport. På utloppet i betong står året 1921.

Interiörbeskrivning

Kraftverksaggregatet är nyligen utbytt från en Francisturbin till en ny fullkaplanturbin från Vattenkraftbolaget i Dalarna med ett 610 mm löphjul vilket förändrat uppställningen inuti kraftverket en hel del. Årsproduktion är cirka 1,2-1,4 GWh.

Hultafors kraftverk med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”⁴⁰.

Kulturhistorisk värdering

Högt kulturhistoriskt värde

Anläggningens sammantagna helhet i området, med såväl Viareds regleringsdamm, Hultaforsdammen och Hultafors kraftverk med vattenvägar, har ett högt kulturhistoriskt värde. Områdets vattenkraftssystem har många årsringar i en föränderlig och kulturhistoriskt viktig kontext, främst genom Hultafors tumstocksfabrik som kontinuerligt utvecklade dessa system efter behov och som var förutsättningen för det samhälle som växte upp kring industrin. Av förhistorien med en tidigare vattendriven kvarn finns idag inga spår, men bidrar ändå till platsens långa och föränderliga historia med vattenkraft.

Vid Viareds regleringsdamm har den dämmande funktionen ett högre kulturhistoriskt värde än den moderna dammanläggningen i sig, medan Hultaforsdammen

⁴⁰ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

med sina många fysiska spår har en hel del att berätta om vattenkraftens historia på platsen. Trots att den uthuggna kanalen till Hultafors kraftverk är relativt dold idag är kanalen samt den brant störtande trätuben intressanta, inte bara ur ett lokalhistoriskt perspektiv utan pedagogiskt genom topografin och även rent teknikhistoriskt. Kraftverksbyggnaden har behållit sin ursprungliga klassicerande form från 1920 men är för övrigt ganska anonym och moderniserad idag. Så även invändigt där kraftverksaggregatet ändrats från en Francisturbin till en Kaplanurbin och helt moderniserats på 2000-talet.

Behov av ytterligare utredningar

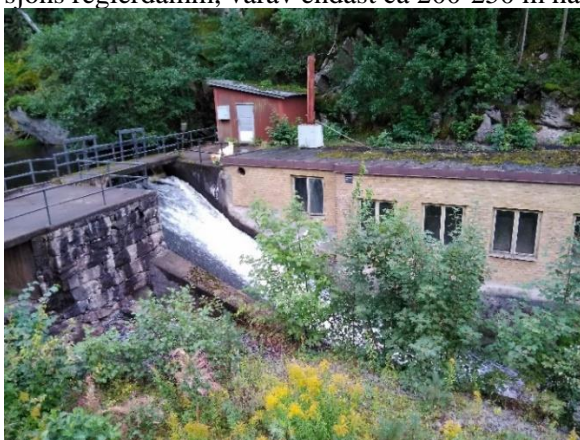
Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Nutida elfisken i naturfåran som passerar kraftverket.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Hultafors damm

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Hultafors damm är ett definitivt artificiellt hinder där fisk inte tar sig förbi. Den sluttande gjutna vattenrutschkanan vid dammutskovet innebär att dammen sannolikt under de flesta förhållanden också utgör ett definitivt hinder för ålyngel. Nedströms dammen finns äldre elfiske som visar på höga tätheter av öring, samt förekomst av elritsa och gädda⁴¹. Uppströms dammen är det endast 600 m till Viareds-sjöns reglerdamm, varav endast ca 200-250 m har en miljö lämplig för bl a öring⁴².



Figur 19. Dammen vid Hultafors

Kulturmiljöbeskrivning

Exteriörbeskrivning

Nedströms Hultafors tumstocksfabrik ligger en verksdamm av sten och betong som uppfördes i samband med att tumstocksfabriken flyttades till Hultafors i början av 1900-talet. Längst i söder ligger intaget till den långa uthuggna kanalen som leder fram till tuben till Hultafors kraftverk, detta bör ha tillkommit strax innan 1920 då

⁴¹ SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas

⁴² Länsstyrelsen Västra Götalands län (2013) Biotopkartering inom Västra Götalands län 2011-2012 – Viskans och Rolfsåns avrinningsområde. Rapport 2013:06.

kraftverket stod klart. Längst i norr finns ett nu igensatt utskov. Här satt en turbin som drev fabriken med direktdrift. Inne i den nya tumstocksfabrikens fikarum ska det ännu finnas ett linhjul som påminnelse om denna lindrivna kraftkälla. Vid dammen låg tidigare den första tumstocksfabriken i Hultafors innan den nya fabriken uppfördes lite längre nedströms. Mitt i dammkroppen på nedströmssidan finns en byggnad i betong och gult tegel sammanbyggt i gaveln med dammkroppen. Byggnaden uppfördes som tvättstuga 1945 för de anställda på tumstocksfabriken och deras familjer. När tvättmaskiner började installeras i privatbostäderna på 1960-talet hade tvättstugan spelat ut sin roll.

Hultafors kraftverk med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”⁴³.

Kulturhistorisk värdering

Högt kulturhistoriskt värde

För motivering se ovan för Hultafors kraftverk

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken saknas uppströms hindret upp till nästa hinder. Endast äldre elfisken på längre avstånd tillgängliga nedströms.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Viareds reglerdamm

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Viareds reglerdamm bedöms vid låga vattenflöden som ett partiellt hinder för öring och definitivt för svagsimmande arter, men sannolikt lätt passerbart för öring och partiellt för svagsimmande arter i övrigt genom underflödesluckorna. Uppströms dammen kommer Viaredssjön och nedströms ligger 250 m lugnare vattendragssträcka och 350 m dämnda sträckor innan Hultafors damm. Uppströms Viaredssjön finns några tillflöden som idag hyser goda till mycket goda tätheter av strömlevande öring.

⁴³ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)



Figur 20. Viareds reglerdamm

Kulturmiljöbeskrivning

Det är oklart när regleringsdammen först uppfördes men den bör ha funnits på plats senast 1920 när Hultafors kraftverk stod klart. Regleringsdammen har renoverats genom åren och består idag av en cirka 4 meter bred betongdamm med elektriskt styrda spettluckor.

Kulturhistorisk värdering

Högt kulturhistoriskt värde

För motivering se ovan för Hultafors kraftverk

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken nedströms reglerdammen saknas ner till nästa hinder.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Anläggningar i grenen Nolån

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Mållart	Lek- och/eller uppväxtareal (ha, alt. km)
Lax	Se öring
Öring	Ca 7 km tämligen goda till mycket goda
Ål	Ån i sig och alla sjöar uppströms
Flodpärlmussla	18 km

Kulturmiljöbeskrivning Nolån

Vid Hestra finns flera stenåldersboplatser på åns västra sida. Söder därom vid Hulta finns Hulta damm, Hestra trämjölskvarn med Hulta kraftverk samt en såglämning. Något nedströms finns ytterligare en boplatser. Därefter rinner Nolån genom ett kommunalt bevarandeområde; Bollebygds sockencentrum och Nolåns dalgång; Det kulturhistoriska värdet motiveras av kyrkomiljön och den karaktäristiska väl sammanhållna bevarade bebyggelsestrukturen längs dalgångens västslutning. Området kring kyrkan, med medeltida ursprung, tillmäts som traditionellt sockencentrum betydelsefulla värden. Strax innan kyrkan förbinder en stenvalvsbro en äldre väg över Nolån. Kyrkan ligger på åns västra sida. På kyrkogården finns en stenåldersboplatser. Sydväst om kyrkomiljön finns ytterligare två boplatser från metaltid. Nedströms i samhället finns ytterligare en stenvalvsbro. Tillsammans med den övriga bebyggelsen och kulturlandskapet tillmäts miljön viktiga kunskaps- och dokumentvärden såväl som upplevelsevärden. I höjd med Bollebygds sockencentrum är dalgången bördig och förutom koncentrationen av jordbruksmark innefattar dalgången också viktiga kommunikationsstråk (vägar och järnväg) samt ett flertal verksamheter kopplade till vattenkraftens användande. Vid Forsa, på en gammal kvarnplats ligger också ett mindre vattenkraftverk. Strax norr om kvarnen är lämningar efter ett stickspår av en äldre järnväg över ån. På åns södra sida, mitt emot kvarnen, är platsen för Forsa säteri. Egendomen är omnämnd som sätesgård sedan 1400-talet. Nedströms rinner Nolån samman med Sörån vid Rävlanda. Den mesta odlingsmarken, liksom de få större jordbruksegendomarna finns i södra delen av Nolåns dalgång och i området där ådalarna möts⁴⁴.

Forsa kraftverk

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Vid Forsa kraftverk finns sedan år 2009 en fiskväg i form av ett enklare omlöp anlagt vid den högra delen av dammen. Fiskvägen bedöms som mindre väl fungerande, då det finns brister i hur fisken kan hitta till insteget, ta sig fram i det bitvis trånga omlöpet, samt lyckas bli kvar i fiskvägen tills nivån för dammen har passerats. I direkt anslutning till Forsa kraftverk finns tidigare registreringar av öring, ål, elritsa, gädda, mört och bäcknejonöga. De senaste årens provfisken, sist gjort 2015 visar på låga tätheter och endast elritsa vid fångst⁴⁵. Intagsgallret ska hålla 20 mm spaltvidd, men som ses enligt bilden nedan är spaltvidden något variabel därutöver.

⁴⁴ [Länsstyrelsen Västra Götaland, områdesbeskrivning åtgärdsområde Rolfsån](#)

⁴⁵ SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas



Figur 21. Bild t.v. Översiktsbild. Bild t.h. Intagsgaller med varierande spaltvidd.

Kulturmiljöbeskrivning

En inskription på byggnaden samt information från Sveriges Energiföreningars Riksorganisation SERO tyder på att det nya kraftverket som står här idag togs i drift 1991. Inga spår av äldre verksamheter syns. Halva åfåran släpps idag som fri-vatten medan den andra halvan fångas in i vad som samtidigt är en mindre dammkropp och en kanal. Denna är endast cirka 10 meter lång och släpper in vattnet till kraftverket via tre spettluckor och ett rensgaller med mekanisk rensning, i takhöjd på baksidan av kraftverksbyggnaden.

Exteriörbeskrivning

Själva kraftverket är en liten byggnad uppförd på en betonggrund som går tvärs över vattnets utlopp och på båda sidor om utloppet ser ut att vila på fast berg. Den enkla träbyggnaden är sedan sammanbyggd med ytterligare två små byggnadskroppar på ett relativt asymmetriskt men säkerligen funktionellt sätt. Samtliga tre mindre byggnadskroppar är klädda med rödmålad locklistpanel samt har pulpettak som vetter åt olika håll. Taken är täckta med plegel och taktegel. Byggnadens enda två fönster vetter ut mot kanalens utlopp och samtliga dörrar är rödmålade säkerhetsdörrar av stål. Utformningen av byggnaden är helt och hållet funktionell och svår att förstå. 2009 byggdes en fiskväg i form av en liten bäck bredvid den ursprungliga åfåran. Vatten släpps där säsongvis.

Interiörbeskrivning

Någon interiör inventering har inte genomförts. I kraftstationen sitter en dubbel och en enkel Francisturbin och årsproduktionen ligger på 0,5 GWh.

Forsa kraftverk med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”⁴⁶.

Historik

På platsen finns idag en kraftstation med inskriptionen 1991 på byggnadens tak. Forsafallet har levererat kraft under minst 400 år. Redan under 1600- och 1700-talet fanns här såg och kvarn. I slutet av 1800-talet byggdes en ny såg, ån breddades, sprängdes djupare och samtidigt byggdes en ny kvarn som fick vatten via en trätub. Senare byggdes kvarnen om till kraftstation som levererade elkraft från 1910. Sågen och kvarnen lades troligen ner på 1950-talet. Inskriptionen på byggnaden samt information från Sveriges Energiföreningars Riksorganisation SERO tyder på att

⁴⁶ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

dagens kraftverk togs i drift 1991. Inga spår av äldre verksamheter syns på platsen utöver några kvarnhjul som idag fungerar som fikabord intill parkeringen.

Kulturhistorisk värdering

Visst kulturhistoriskt värde

På grund av kraftverkets låga ålder och svårtolkade utformning utan vare sig arkitektoniska eller pedagogiska kvaliteter anses det kulturhistoriska värdet idag lågt. Vattenkraftens historia på platsen och de eventuella spår som framkommer av denna föränderliga kontinuitet bör dock hanteras som ett kulturhistoriskt värde.

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Nya elfisken behövs upp- och nedströms.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Hulta kraftverk

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Vid Hulta kraftverk finns sedan år 2012 anlagt ett naturliknande omlöp vid den vänstra sidan av dammen och ett fingaller med 18 mm spaltvidd på den högra sidan framför inloppet till intagskanalen. Dammen bedöms därmed som ett passerbart hinder såväl upp- som nedströms. Nedströms Hulta kraftverk finns öring, ål, gädda, abborre, elritsa och kräfta registrerade i äldre elfisken. Uppströms finns låga tätheter av öring, ål, elritsa, gädda, bäcknejonöga och signalkräfta i fisken från senare år, där sista fisket är gjort 2019⁴⁷.



Figur 22. Dammen vid Hulta kraftverk, till vänster syns utskovet till omlöpet och till höger benen till rensmaskinen vid fingallret framför inloppet till intagskanalen.

Bild t.h. Hulta kraftverk.

Kulturmiljöbeskrivning

Anläggningen består av en trämjölskvarn uppförd 1947 vid Nolån norr om Bollebygds samhälle. På platsen låg det sedan tidigare en vattenhjuldriven kvarn och såg som sedan gick över till turbindrift. Den äldre kvarnen och sågen revs 1946 och året efter uppfördes den nuvarande kvarnen, som kan vara Sveriges enda bevarade trämjölskvarn. Turbinen i kvarnen levererar fortfarande el till husen omkring.

⁴⁷ SLU Aqua – Svenska Elfiskeregistret, SERS. Databas

Exteriörbeskrivning

Trämjölskvarnens byggnad är uppförd i vinkel med sadeltak klätt med korrugerade asbestcementplattor. Hela byggnaden vilar på en suterrängvåning av betongsten som fungerat som transmissionsbotten och grunden är i gjuten betong. Den norra vinkeln har ovanpå detta två bottnar, en malbotten där malningen skedde och en siktboten där siktningen skedde. Första och andra våningens fasader är klädda i vitmålad locklistpanel. Bottenvåningens betongsten är putsad åt norr och åt väster men har lämnats oputsad åt söder och öster. Den gjutna betongen i grunden är också oputsad. Kvarnbyggnaden har två- och treluftsfönster med tredelade rutor. Bågarna är av trä och mestadels ljust bruna till kulören, byggnaden haren tidstypisk karaktär för verkstadsbyggnader och mindre agrara industribyggnader.

Interiörbeskrivning

Trämjölskvarnens maskineri är till stor del bevarad orörd och intakt sedan 1970-talet när kvarnens verksamhet upphörde. Detta är en av mycket få bevarade äldre trämjölsfabriker i landet och den behöver inventeras noggrannare för att utröna dess verkliga kulturhistoriska värde.

Hulta kraftverk med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”⁴⁸.

Historik

1851 ansökte hemmansägare på Hulta Storegården om att få anlägga en tullmjölskvarn och en laga sågkvarn. 1859 köptes kvarnen av Elias Andersson. Kvarnen och sågen drevs av ett vattenhjul. 1883 byggdes kvarnen om. Den nya kvarnen uppfördes i två våningar och kvarnverket drevs med en turbin. Kvarnen bestod av ett stenpar och en toppsikt. Jämsides bedrevs sågverksrörelsen med separat intagsränna till den andra turbinen. Där fanns också spånhyvel samt snickarstuga där det tillverkades ballebomöbler (köksmöbler) som såldes i Göteborg. Sågen hade en långbänk. 1946 revs kvarnen, sågen och snickarstugan. 1947 anlades istället en trämjölskvarn. Den hade fyra stenpar och tre siktar på andra våningen. Stenarna var gjutna i betong där man malde kutterspån till fint pulver. Träpulvret packades i jutesäckar på 50 kg styck och handlastades på lastbil till Forshagas fabrik i Göteborg, där träpulvret användes för tillverkning av linoleummattor. Kvarnen i Hestra var en av de sista som malde pulvret. För framställningen av trämjöl användes en vattenturbin som producerade elkraft till de motorer som drev anläggningen. 2001–2004 renoverades turbinen som idag levererar hushållsström till tre hus. Kvarnens interiör står i princip kvar som när den upphörde på 1970-talet.

Kulturhistorisk värdering

Mycket högt kulturhistoriskt värde

Kvarnbyggnaden har ett mycket högt kulturhistoriskt värde, och utgör en av få kända, kanske till och med den enda, bevarade trämjölskvarnen i landet. Byggnaden är närmast unik i sitt slag och en representant för en byggnadstyp och verksamhet som idag i stort har försvunnit.

Behov av ytterligare utredningar

⁴⁸ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Uppdaterat elfiske vid station nedström och eventuellt på stationen som senast fiskats uppströms.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Sandhults kraftstation

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Sandhults kraftstation är den anläggning som ligger högst upp i Nolåns gren, dock kallad Sörån i anslutning till objektet. Ovanför dammen ligger Pålsbotjärn och uppströms tjärnen ligger Pålsbosjö. Sammanlagd sjöareal är under 14 ha. Dammen är ca 7,6 m hög (botten till dammkrön) och utgör ett definitivt artificiellt hinder. Pålsbotjärnen ligger uppströms den nuvarande kraftverksdammen (Pålsbodammen) och där Pålsbodammen ligger rann tidigare Getabäcken. Dammkroppen med tubutskov i botten av dammen har byggts upp med betong mot befintligt berg och bergblock där en naturlig bäck har haft sitt utlopp. Rensgaller sitter på uppströmsida dammkropp före uttag av vatten från dammen till tuben. Gallret har spaltvidd på 25-27 mm. Det finns inga elfisken i närheten av anläggningen, men längre nedströms förekommer öring, gädda, elritsa och ål. Vid Pålsbosjön uppströms Pålsbotjärn finns rester av en regleringsdamm av trä och jord som inte har använts på minst 35 år.



Figur 23. Dammen vid Sandhults kraftstation med tub i botten

Kulturmiljöbeskrivning

I Näs Lyckebo, sydväst om Sandhult, finns en damm och en såg i Pålsbotjärnens norra del. På häradsekonomiska kartan 1890-97⁴⁹ syns en sågmarkering här medan generalstabskartan år 1869⁵⁰ visar en kvarnmarkering. På laga skifteskartan år 1832⁵¹ finns inga markeringar alls. Enligt Skogsstyrelsens kartsikt Skog och historia⁵² ska här finnas lämningar i form av en husgrund, en dammvall, en ränna och en kvarnsten. Öster om tjärnen finns ett område som kallas Sågbacken sedan åtminstone 1800-talet. Enligt generalstabskartan har ytterligare tre kvarnar funnits längre uppströms, mellan Pålsbosjön och Pålsbotjärnen. Här ska också lämningar och kvarnstenar fortfarande finnas kvar.

Ursprungligen drevs sågen med vatten men driften övergick till el i mitten av 1980-talet. Tidigare ägare Lars Ericsson ansökte och fick 1935 vattendom för anläggande av Pålsbodammen och nyttjande av vattnet i Pålsbotjärn. Dammkroppen byggdes under vintern 1934-1935 för hand av cement med grus och armeringsjärn. Från kraftverksdammen leddes vattnet i en trumma av trä till sågverket för att med remdrift driva sågen. Därefter ansökte han om och fick 1941 vattendom för att reglera även Pålsbosjön som ligger uppströms.

Vid torrläggning av dammen vid renovering syns gårdsgårdar som visar att marken till stora delar varit torrlagd innan kraftverksdammen byggdes.

Dammkroppen består av en hög betongkonstruktion med ett reglerat utskov där vattnet kan rinna fritt. Från dammkroppen går en tub av plast som är nedgrävd i marken och leder in till den nuvarande sågen. Tuben har täckts över hela sträckan för att undvika att plasten bryts ned av solens UV-strålar.

Den ursprungliga turbinen finns kvar men har tagits ur drift då den rostat sönder. En modern turbin installerades 2011 och har levererat el fram till ett motorhaveri 2019. Reparation pågår för att återigen producera el inom kort. Befintlig sågverksbyggnad inventerades ej i fält då den är av nyare karaktär och placerad en bit från dammen. I sågverksbyggnaden ligger turbinrummet där turbinen är installerad, på samma plats som den förra. Tidigare fördes vattnet från kraftverksdammen till turbinen via en tub av trä. Den var dock i väldigt dåligt skick när tidigare ägare tog över kraftverket i mitten av 1980-talet, varvid den revs. Även denna var nedgrävd i marken såsom den nuvarande är.

Pålsbodammen är en uppskattad plats för rekreation och friluftsliv. Längs med dammen går det att promenera på en väl underhållen grusväg eller på små stigar runt hela dammen.

Sandhults kraftstation med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”⁵³.

Kulturhistorisk värdering

Visst kulturhistoriskt värde

Dammen är välbevarad, men kopplingen till det nuvarande sågverket är otydlig och relativt svåräst. Den höga dammkroppen i betong vittnar dock om den småskaliga vattenkraftens betydelse i skogsbygden under första halvan av 1900-talet.

⁴⁹ Rikets allmänna kartverks arkiv, akt Sandhult J112-33.19

⁵⁰ Rikets allmänna kartverks arkiv, akt Borås J243-33-1

⁵¹ Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 15-SAN-13

⁵² [Skogens pärlor](#)

⁵³ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

Behov av ytterligare utredningar

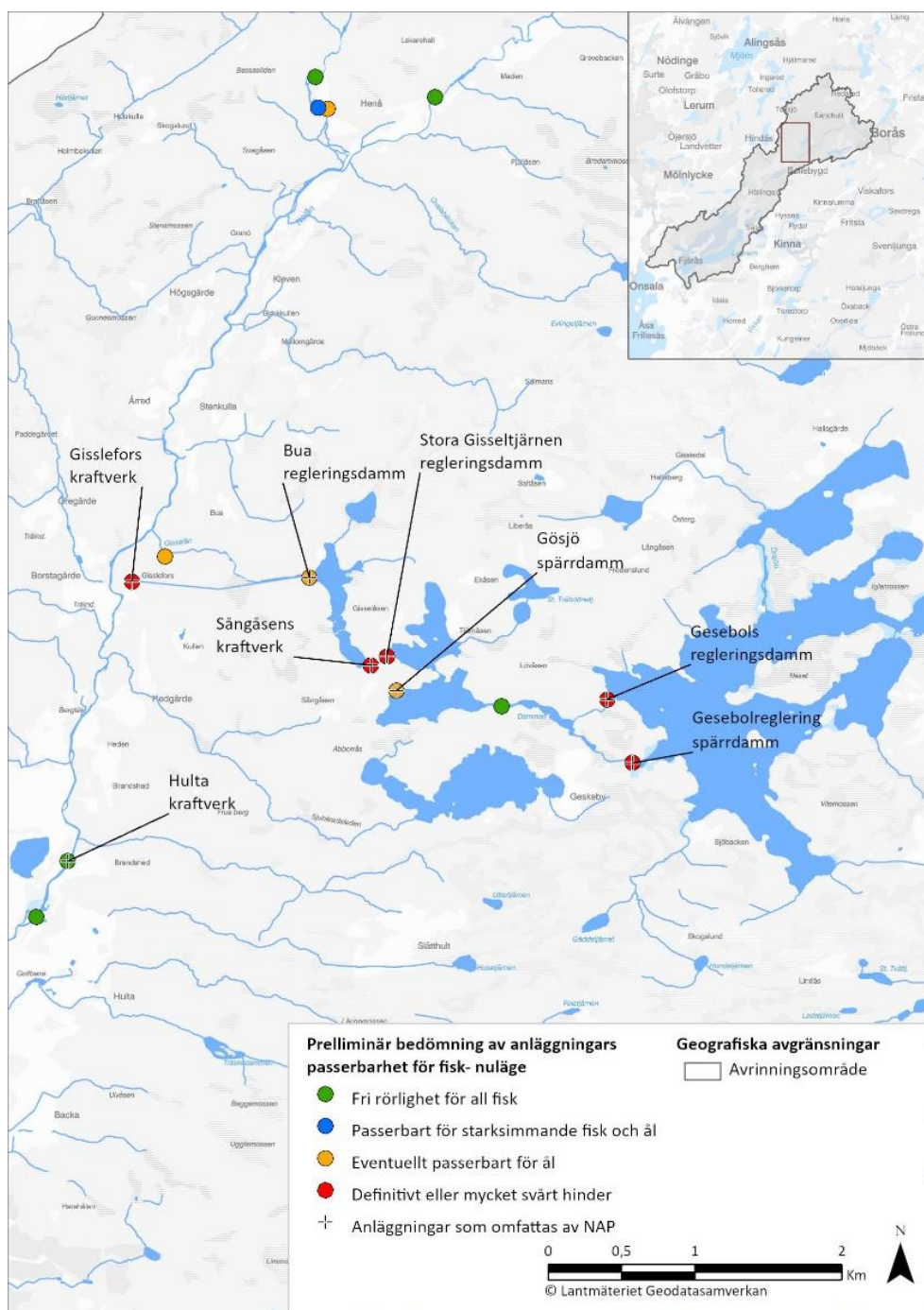
Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken saknas upp- och nedströms anläggningen innan nästa hinder.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår av mänsklig närvaro vid vattendraget kan finnas kvar, såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Anläggningar i Gisselån

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Mållart	Uppväxtareal (ha)
Ål	260 (sjöyta)



Figur 24. Karta över Gisselån från Gesebols sjö ner genom Gösjön och Buadamm innan ån ansluter till Nolån. Gisselån har idag fler artificiella vattenvägar och även artificiell sjöyta vid Bua damm.

Kulturmiljöbeskrivning Gisselån

Gisselån eller Gissleån rinner från Gesebols sjö i öster, genom Gösjö, Buadamm och slutligen ut i Nolån i väster. Från Buadamm leds också vatten ner till Gisslefors kraftverk. Anläggningen, uppförd 1927, bedöms ha mycket högt kulturhistoriskt värde i den kraftverksinventering som genomfördes i länet 2014-2016. I Gesebols sjö har påträffats flera stockbåtar. Utmed Gisselån finns idag ett antal dämmen och nära utloppet i Nolån en såglämning. I slutet av 1800-talet fanns flera sågar utmed vattendraget⁵⁴.

Gisslefors kraftstation

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Gisslefors kraftstation är i sig endast i förbindelse med Bua damm genom den långa tuben om ca 1,2 km. Utloppskanalen mynnar ca 600 m nedströms Gisselån. Flödet från stationen kan locka till sig t ex ålyngel som sedan inte kommer vidare. Gisselån rinner parallellt med tuben från Bua damm ca 350 m, men viker sedan av norröver.



Figur 25. Bild t.v. Utloppskanal från Gisslefors kraftstation. Bild t.h. Tub till kraftverkshuset

Kulturmiljöbeskrivning

Exteriörbeskrivning

Byggnaden är uppförd i lertegel i murat munkförband (kryssförband på baksidan). Taket är ett sadeltak belagt med enkupigt lertegel. Grunden är i kvaderhuggen natursten. Fönstren är stickbågeformade med småspröjsade råglasrutor i gjutjärnsbågar. Dörren är en pardörr i ek, täckt med en rödmålad skivplåt. Över dörren i fasaden finns en reliefplatta i röd kalksten med inskriptionen "GISSLEFORS 17/12 1927".

Alldeles intill kraftstationen ligger ställverket med en mindre byggnad med högspänningsbrytare från kraftverket.

Interiörbeskrivning

Vita, slätputsade väggar. Betonggolv belagt med svarta och vita klinkerplattor i schackrutigt motiv. Smidesgrind i en av de två rundbågade öppningarna med initialerna K H J K (Direktören för Hultafors Kraft AB). Kontrolltavla i marmor. Järnbalkar med telflar i taket. Maskineriet utgörs av en ursprunglig horisontalaxlad francisturbin i ett spiralskåp. Turbinen är tillverkad 1927 av Karlstads mekaniska verkstäder, Verkstaden i Kristinehamn. Generatoren är en synkron 3-fasgenerator tillverkad av ASEA. Den är av typen G27 och har tillverkningsnummer 371227. Effekten är på 600 kW och den gör 1000 varv per minut. Sannolikt är även

⁵⁴ [Länsstyrelsen Västra Götaland, områdesbeskrivning åtgärdsområde Rolfsån](#)

generatorm från 1927, liksom turbinen. Till generatorm hör en ASEA likströmssgenerator med tillverkningsnummer 371228, typ TD 91 som ger 8 kW och gör 1000 varv per minut. Aggregatet har sitt ursprungliga utseende bevarat men med moderniserat styrsystem. Turbinen är helrenoverad med nytt löphjul och nya ledskenor. Generatorm är omlindad 2014. Kraftverkets kontrollutsrutning är installerad i ett modernt kontrollskåp och all styr- och reglerutrustning sköts automatiskt. Gisslefors kraftverk med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”⁵⁵.

Kulturhistorisk värdering

Mycket högt kulturhistoriskt värde

Anläggningen är särskilt välbevarad. Kraftstationen är välbevarad såväl exteriört som interiört och tillsammans med tub och damm representerar anläggningen det lokala behovet av kraft för Hultafors tumstocksfabrik. Anläggningen har därmed en lokal koppling till den regionala industriella utvecklingen med upphovsmannen vid Hultafors Kraft AB. Den ursprungliga maskinuppställningen är till stora delar intakt och tillmäts högt teknikhistoriskt värde. Interiört finns även kontrollpanel i marmor, smidesgrindar och klinkergolv som är välbevarade. Exteriören är välbevarad med omsorgsfull murning, reliefplatta över dörren, tegeltäckt sadeltak och fönsterbågar i gjutjärn som sammantaget är av högt värde att bevara.

En viktig del av det kulturhistoriska värdet är det sammanhang som kraftstationen utgör tillsammans med tub och dammsystem. Trots att den ursprungliga tuben i trä är utbytt (2012) bidrar den nuvarande tuben till förståelsen för hela anläggningens uppbyggnad, där tuben är avgörande för kraftstationens funktion.

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringshinder: Nej, då det endast är en utloppskanal på platsen.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Bua damm

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Vid besöket går i princip inget vatten i naturfåran Gisselån utan tas ut via tuben ner till Gisslefors kraftstation. Intagsgallret vid tuben har en spaltvidd på 20 mm, där viss fisk kan passera. Inga utskov som släpper någon minimitappning till Gisselån. Dammen bedöms som ett definitivt artificiellt vandringshinder som utgör ett partiellt hinder för ålyngel.

⁵⁵ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)



Figur 26. Bild t.v Grovgaller i trä och utskovslucka. Bild t.h. Intagsgaller innan tub



Figur 27. Den långa tuben från Bua damm ner till Gisslefors kraftstation

Kulturmiljöbeskrivning

Exteriörbeskrivning

Bua damm är en cirka 20 meter bred och som mest cirka 3 meter hög verksdamm i betong och trä som reglerar vattenströmningen till vattentuben som leder vatten vidare till Gisslefors kraftstation. I dammkroppen finns ett reglerbart utskov med spettluckor i järn.

Kulturhistorisk värdering

Mycket högt kulturhistoriskt värde

För motivering se ovan under Gisslefors kraftstation

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken saknas upp- och nedströms anläggningen

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Sångåsens kraftverksdamm

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Vid Sångåsens kraftverksdamm finns inget läckage eller några reglerluckor. Ingen fisk kan komma fram till dammen och hade den gjort det hade inte ens ål lyckats passera dammen. Artificiellt definitivt hinder, på artificiell plats utan naturfåra i anslutning.



Figur 28. Bild t.v Sångåsens kraftverksdamm med tub. Bild t.h. Sångåsens kraftverk

Kulturmiljöbeskrivning

Ett system av uppdämda sjöar (Stora Gissletjärn och Gösjön) som leder vatten till det lilla kraftverket Sångåsen. Dammen och tuben har troligtvis uppförts i samband med kraftverket under 1930-talet då Sångåsens kraftverk invigdes 1938, vilken är beroende av dammen och tuben för att utnyttja vattenkraften. Större delen av tuben i stål är ursprunglig.

Sångåsen ingår i de anläggningar som Hultafors Kraft AB uppförde för att möta det lokala behovet av kraft för Hultafors tumstocksfabrik. De uppförde kraftverk från 1920-talet till och med 1960-talet och var verksamma fram till 1970-talet. Sångåsen är det enda kraftverket inom bolaget som uppfördes på 1930-talet, under andra världskriget, då Sverige var allt mer beroende av den inhemska vattenkraften för elförsörjning.

Exteriörbeskrivning

Kraftverket är uppfört i ett enkelt funktionalistiskt formspråk i en våning, putsad fasad, markerat entréparti, betonggrund, plåtklätt pulpettak och stora, näst intill kvadratiska fönster med gjutjärnsbågar och spröjs. Fönsterbågar samt stålport är målade i en stark blå kulör, fasadens puts i rosa och taket är svart. Plakett med text ”Sångåsen 1938” i diabas med bokstäver i guld över dörren. Tuben från Sångåsens damm ansluter från öster. Mindre utloppskanal mot Bua damm.

Interiörbeskrivning

Väggar målade i vit kulör, betonggolv belagt med svarta och vita klinkerplattor i schackrutigt motiv, traverser i taket och en turbin från 2000-tal. Enligt uppgift byggdes kraftverket om interiört 2014-2015 och fick en ny turbin. Den nuvarande turbinen är en fullkaplanturbin från vattenkraftbolaget i Dalarna.

Sångåsens kraftverk med tillhörande anläggningar inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde”⁵⁶.

Kulturhistorisk värdering

Högt kulturhistoriskt värde

Sångåsens kraftverk tillsammans med Sångåsens damm och Sångåsens/Gösjöns regleringsdamm är en anläggning med högt kulturhistoriskt värde. Kraftverksbyggnaden har i sin exteriör bibehållit sin ursprungliga och tidstypiskt funktionalistiska utformning och karaktär. Helhetsmiljön är tydligt avläsbar med dammar, tub och kraftverk som tillsammans bildar en pedagogisk miljö där funktionen går att följa

⁵⁶ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

och förstå. Tuben, som till stora delar är ursprunglig bidrar till förståelsen för hela anläggningens uppbyggnad, där tuben är avgörande för kraftstationens funktion. Att ursprunglig interiör och turbin är utbytta sänker det kulturhistoriska värdet något, men den välbevarade exteriören och den till stora delar ursprungliga tuben stärker värdet, precis som det ännu intakta sambandet mellan Sångåsens kraftverk, Sångåsens damm och Sångåsens/Gösjöns regleringsdamm.

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken saknas upp- och nedströms anläggningen.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Sångåsens reglerdamm

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Vattennivån vid Sångåsens reglerdamm var vid besök en bra bit under utskovsnivån vid överfallet, men bäcken hade trots det ett hyfsat flöde nedströms på grund av ett omfattande läckage genom dammkroppen. Dammen utgör ett definitivt artificiellt hinder för öring och är ett svårt partiellt, nästintill definitivt, hinder för ållyngel. Bäcken bedöms vara den gamla naturfåran som rinner från Gösjö till Buadamm ca 50 m väster om Sångåsens kraftverk.



Figur 28. Bild t.v. Sångåsens reglerdamm, hissbara utskov. Bild t.h. Gjutet sluttande sättar.

Kulturmiljöbeskrivning

Exteriörbeskrivning

Regleringsdammen är uppförd i betong, med en ca 100 meter lång dammvall som även fungerar som väg. Dammkroppen har idag två oreglerade utskov med en överloppsränna där vattnet kan rinna fritt när dammens vattennivå höjs. Vid utskoven finns ett räcke i stål in mot dammen och ett räcke i trä mot överloppsrännan.

Kulturhistorisk värdering

Högt kulturhistoriskt värde

För motivering se ovan under Sångåsens kraftverksdamm

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken saknas upp- och nedströms anläggningen.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Gesebol damm

Fiskfauna och vandringsmöjligheter

Reglerdammen vid Gesebol sjö är ett definitivt artificiellt hinder, partiellt hinder för ålyngel. Dammens höjd är ca 3 m. Bottenutkovet ligger förhöjt och har ett kraftigt utflöde där fisk inte klarar att ta sig igenom.



Figur 29. Reglerdammen vid Gesebols sjö

Kulturmiljöbeskrivning

Geseboldammen är en regleringsdamm på Gesebol sjös västra sida där vattnet rinner vidare till dammen i Gösjön. Dammkroppen är i betong. Uppe på dammen finns en överbyggnad med plåttäckt sadeltak och rödmålade plåtfasader, troligtvis för att skydda mot regn när dammen ska regleras. Nedströms ån finns rester av en ålkista.

Dammvall över Gisselån mellan Gesebols sjö och Dammen

Enligt Skogsstyrelsens kartsikt Skog & Historia⁵⁷ finns ytterligare en dammvall, cirka 100 m väster om Geseboldammen. Den ska ha hört samman med ett sågverk som fanns längre nedströms, markerat på häradsökonomiska kartan 1890 - 97⁵⁸. Ej besiktigat i fält.

⁵⁷ [Skogens pärlor](#)

⁵⁸ Rikets allmänna kartverks arkiv, akt Bollebygd J112-33-23

Gesebol damm inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde⁵⁹.”

Kulturhistorisk värdering

Kulturhistoriskt värde

Dammen har inget större kulturhistoriskt värde som enskilt objekt, men som del i det större sammanhanget av reglerade och skapade sjöar i området har anläggningen ett värde som del i hela det kulturhistoriska sammanhanget.

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken saknas upp- och nedströms anläggningen.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.

Gesebol spärrdamm

Fiskfaunan och vandringsmöjligheter

Spärrdammen vid det södra utflödet från Gesebol sjö är ca 1,4 m hög och det finns ingen reglermöjlighet där utöver att den går att höja. På dammen finns beslag för att kunna lägga i sättar för att ytterligare öka höjden på dammkrönet. Vid besöket i slutet av augusti var naturfåran nedan dammen helt torrlagd och nivån i sjön väl under dammkrönet.



Figur 30. Gesebol Spärrdamm

Kulturmiljöbeskrivning

Dammen finns i den västra delen av Gesebols sjö där en å rinner vidare västerut till Gösjön. Anläggningen är en betongkonstruktion utan utskov eller luckor, vilket betyder att den har som funktion att hindra vattnet från att ta sig en önskad väg. Gesebol spärrdamm inventerades i fält under 2020 och finns redovisade i rapporten ”Inventering av vattenanknutna kulturmiljöer – Rolfsåns avrinningsområde⁶⁰.”

Kulturhistorisk värdering

⁵⁹ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

⁶⁰ [Länsstyrelsen, rapport 2021:16](#)

Kulturhistoriskt värde

Dammen har inget större kulturhistoriskt värde som enskilt objekt, men som del i det större sammanhanget av reglerade och skapade sjöar i området har anläggningen ett värde som del i hela det kulturhistoriska sammanhanget.

Behov av ytterligare utredningar

Fiskfauna och vandringsmöjligheter: Provfisken saknas upp- och nedströms anläggningen.

Kulturmiljö: Kunskapen om kulturmiljön är tämligen god. Trots det kan en fördjupning av kunskapsunderlaget behövas vid eventuella åtgärder. Lämningar efter äldre verksamheter och andra spår efter mänsklig närvaro vid vattendragen kan finnas kvar såväl över som under mark- och/eller vattenytan.